

”SE ON SEMMOSTA RAKENTAMISTA JA VIRKKAAMISTA”

Sijaisvanhempien kokemuksia
läheisverkoston läsnäolosta
sijaisperheen arjessa

Laura Keskinen

Tiia- Maria Kettunen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KESKINEN, LAURA & KETTUNEN, TIIA- MARIA:

”Se on semmosta rakentamista ja virkkaamista”

Sijaisvanhempien kokemuksia läheisverkoston läsnäolosta sijaisperheen arjessa

Opinnäytetyö 49 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Joulukuu 2015

Opinnäytetyö sai alkunsa opinnäytetyön tekijöiden mielenkiinnosta työskennellä tulevaisuudessa lastensuojelun kentällä. Aiemmin lastensuojelusta tehtyjä opinnäytetöitä tarkasteltaessa huomio kiinnittyi sijoitetun lapsen perhesuhteiden merkitykseen. Aihetta ei ollut juuri tutkittu, vaikka sen tutkimista voidaan pitää tärkeänä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella sijaislapsen läheisverkoston roolia sijaishuollon perhehoidossa. Toisaalta tavoitteena oli myös saada sijaisperheiden ääntä kuuluville yhteiskunnassa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten sijaislapsen läheisverkostot tukevat sijaisperheen arkea sekä miten sijaisperhe tukee sijaislapsen ja lähiverkoston suhdetta.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena haastattelemalla neljää pirkanmaalaista sijaisperhettä. Lisäksi aineistoa hankittiin etsimällä teoriatietaoa kirjallisuudesta sekä internetistä. Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Opinnäytetyön teoreettiset lähtökohdat olivat lastensuojelun sijaishuolto, sijaisperhe sekä läheisverkosto. Lisäksi käsiteltiin perhehoidon etuja sekä läheisneuvonpitoa.

Tutkimustulokset osoittivat, että sijaislapsen läheisverkosto tukee sijaisperheen arkea parhaiten hyväksymällä lapsen sijoituksen perheeseen ja antamalla lapselle luvan pitää sijaisperhettä kotinaan. Haastatteluissa selvisi, että sijaisperhe voi tukea sijaislapsen ja hänen läheisverkostonsa suhdetta mahdollistamalla yhteydenpidon ja tapaamiset molempiin suuntiin. Tulevaisuudessa voisi kiinnittää enemmän huomiota sijaisperheiden hyvinvointiin ja jaksamiseen. Haastattelut osoittivat, että sijaisperheen vanhemmat tarvitsivat usein enemmän tukea arkeensa. Jatkotutkimuksena voisi toteuttaa kyselyn, miten kunnat tukevat sijaisperhettä arjessa.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, sijaisperhe, läheisverkosto

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LAURA KESKINEN & TIIA- MARIA KETTUNEN:

“It is like building and crochet”

Foster parents experiences about presence of social network in foster family’s weekday

Bachelor's thesis 49 pages, appendices 3 pages

December 2015

The purpose of this thesis was to examine the support that the foster family receive from foster children`s social network. The idea for the thesis took interest in our wish to work at future in child welfare. We clarify how foster family supports the relationship between the foster child and the social network. The aim was also to get foster family voice to heard.

This Bachelor’s thesis is a qualitative study and the research material has been gathered by interviewing four parents of foster family. In addition, we purchase materials the thesis by searching for the theoretical knowledge from the literature and from the internet. The theory of our thesis focuses on the child welfare, foster care, foster family and social network.

Results showed that foster children social network support everyday of foster family by accepting children placement in the foster family and giving children a permission to keep that place as home. The interviews showed that the foster family is trying to support the relationship between foster child and his social network by keeping possible to the contacts and appointments in both directions.

In the future, could pay more attention to the well-being of foster families. Doing Interviews, we observed that foster family`s could need more support for their challenging daily lives. Possible further studies could investigate what support foster families need in their everyday life.

Key words: child welfare, foster care, foster family, social network

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	7
2.1	Tavoite ja yhteistyötaho	7
2.2	Tutkimuskysymykset.....	8
3	LÄHEISVERKOSTOTYÖ LASTENSUOJELUN PERHEHOIDOSSA	9
3.1	Lastensuojelun määrittelyä	9
3.1.1	Lastensuojelun arvot ja periaatteet	11
3.1.2	Lastensuojelun sijaishuolto.....	11
3.1.3	Lapsen oikeudet sijaishuollossa.....	12
3.2	Sijaisperhe	13
3.2.1	Perhe	14
3.2.2	Perheen arki	15
3.2.3	Perhehoidon edut	17
3.3	Läheisverkosto.....	18
3.3.1	Läheisverkoston merkitys	19
3.3.2	Läheisverkostojen kartoittaminen.....	20
3.3.3	Läheisneuvonpito.....	20
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	22
4.1	Tutkimusmenetelmä	22
4.2	Aineiston hankinta.....	23
4.3	Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi	24
5	LAPSEN LÄHEISVERKOSTON LÄSNÄOLO ARJESSA.....	26
5.1	Miten läheisverkostot ovat osana sijaisperheen arkea?	26
5.2	Miten sijaisperhe tukee sijaislapsen ja läheisverkoston suhdetta?	30
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	33
7	POHDINTA	36
7.1	Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	36
7.2	Opinnäytetyö osana ammatillisuuttamme	38
7.3	Tutkimuksen luotettavuus ja etiikka.....	39
7.4	Jatkotutkimusaiheita ja kiitokset	41
	Liite 1.Saatekirje	46
	Liite 2. Haastattelurunko.....	48
	Liite 3 Läheisverkoston kartoittamiseen käytettävä lomake	49

1 JOHDANTO

Huoli lapsiperheiden hyvinvoinnista on ollut viime vuosina jatkuvasti pinnalla sekä sosiaalialan työkentillä, mediassa että kaikkialla Suomessa. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen on koko yhteiskuntaamme koskeva tehtävä. Huostaan otettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt huomattavasti. Esimerkiksi vuonna 2013 kodinulkopuolelle sijoitettuna oli yhteensä 18 022 lasta ja nuorta, kun taas vuonna 2007 heitä oli 16 059 (Lastensuojelu 2013). Lastensuojelun asiakkuuksia on enemmän kuin aiemmin, mutta lastensuojelun työntekijämäärä ei ole kasvanut samaa tahtia. Lastensuojelun kriisiytymisestä kertoo myös julkinen keskustelu, joka on lisääntynyt. Toisaalta julkinen keskustelu antaa mahdollisuuksia uusille toimintatavoille sekä työn kriittiselle arvioinnille ja kehittämiselle. (Bardy 2013, 13.)

Perheen tulisi olla lapsen ensisijainen kasvuympäristö ja lastensuojelun tulisi tukea perheiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Lastensuojelun tarkoituksena on taata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Edellä mainittuja asioita on turvaamassa lastensuojelulaki. (Sosiaali- ja terveysministeriö: Lastensuojelu. 2015; Bardy 2013, 64.) Laki lastensuojelusta edellyttää, että lasten ja perheiden kanssa työskentelevän henkilön on tuettava vanhempia tai huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Tämä ajatus pätee sijaishuollossa ja koskee myös huostaan otettuja lapsia. Lapsen biologinen suku on huomioitava läpi lapsen elämän, vaikka lapsi ei asuisikaan biologisten vanhempiensa kanssa. Vuonna 2013 sijoitetuista lapsista ja nuorista yli puolet oli sijoitettuna sijaisperheisiin. Näistä sijaisperheistä 12 % olivat lapsen sukulais- tai läheisperheitä. Pirkanmaalla pitkäaikaisina sijaisperheinä toimii n. 200 perhettä. (Lastensuojelu 2013.)

Lastensuojelulain mukaan sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lain mukaan lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vieraillemalla sijaishuolto paikan ulkopuolella sekä pitämällä heihin muuten yhteyttä esimerkiksi käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 54§.)

Opinnäytetyössämme tutkimme sijaislapsen läheisverkostoa osana sijaisperheen arkea. Selvitämme miten sijaislapsen läheisverkosto voi tukea sijaisperheen arkea ja miten sijaisperhe voi tukea sosiaalisten suhteiden säilymistä sijaislapsen elämässä. Tutkimuksen toteutimme kvalitatiivisena tutkimuksena. Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi Asiakasohjaus Luotsi, jonka kautta tavoitimme haastateltavat perheet. Haastattelimme neljää sijaisperhettä Pirkanmaalta. Opinnäytetyömme alussa käsittelemme aiheeseemme liittyviä teorialähtökohtia ja esittelemme opinnäytetyömme tavoitteet sekä tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymysten jälkeen käymme läpi tutkimuksen toteuttamista. Opinnäytetyön lopuksi käsittelemme tutkimuksemme tuloksia, siihen liittyviä johtopäätöksiä sekä omaa pohdintaamme.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

Valitsimme opinnäytetyömme aihealueeksi lastensuojelun, sillä haluamme molemmat tulevaisuudessa työllistyä lastensuojelun työkentälle. Tutustuimme aluksi lastensuojelusta tehtyihin opinnäytetöihin ja kiinnostuksemme herätti käsitteet lapsen edusta sekä huostaan otetun lapsen perhesuhteiden merkityksestä sijaishuollossa. Halusimme tehdä opinnäytetyömme sijaisperheessä elävien lasten läheisverkostoista, sillä aiheesta ei ole tehty aiemmin opinnäytetöitä ja koimme sen olevan tarpeellinen tutkimus.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, koska huostaanottotilanteissa siirrytään yhä enemmän laitoksista perhelähtöisempiin ratkaisuihin. Samalla sijoitetun lapsen läheisverkostoa pyritään saamaan yhä enemmän ja aktiivisemmin mukaan osaksi lapsen elämää. Sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, perheenjäseniään, sukulaisiaan sekä muita hänelle läheisiä henkilöitä (Lastensuojelulaki 417/2007, 54§). Lastensuojelulaissa mainitaan myös tavoite perheen jälleenyhdistämisestä eli pyritään siihen, että jossakin vaiheessa lapsi voisi palata asumaan vanhempiensa tai vanhempiensa luo (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§).

2.1 Tavoite ja yhteistyötaho

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda näkyviin sijaishuollettujen kokemuksia läheisverkostojen merkityksestä ja mahdollisesti löytää hyviä käytänteitä sijaisperheiden arkeen. Pyrimme saamaan mahdollisimman kattavasti tietoa siitä, miten sijaislapsen läheisverkostoa voisi ottaa paremmin mukaan lapsen elämään ja löytää keinoja tukea läheisverkostojen pysymistä lapsen elämässä sijoituksen aikana. Haluamme selvittää minkälaisia sijoituksia tukevia vaikutuksia läheisverkostolla voi olla sijaisperheen elämään. Tuomme opinnäytetyöhömmme kehittävää näkökulmaa nostamalla esiin uusia toimintatapoja ja käytänteitä liittyen sijaisperheen ja läheisverkostojen yhteistyöhön.

Opinnäytetyöhömmme liittyy vahvasti osallisuus. Haluamme tuoda sijaisperheen näkökulmia näkyviin ja näin saada sijaisperheen ääntä kuuluviin yhteiskunnassa. Yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän painoutuessa yhä enemmän perhelähtöisiin sijoitusmuotoihin

lastensuojelussa, on tällöin sijaisperheitä tuettava ja kuultava yhä enemmän. Sijaisperheiden tietoutta tulisi hyödyntää ja arvostaa enemmän lastensuojelun kentällä.

Haluamme tuoda myös lapsen edun näkökulmaa opinnäytetyössämme esiin. Pohdimme sitä, miten läheisverkosto on osana lapsen etua sijoituksessa ja miten se näkyy sijaisperheen arjessa. Laki lastensuojelusta määrittää että lastensuojelun arviota tehdessä sekä lastensuojelua toteuttaessa on aina ensisijaisesti otettava huomioon lapsen edun näkökulma. Lapsen etu on se, että lastensuojelun tarvetta arvioitaessa tai lasta koskevaa päätöstä tehtäessä sekä itse lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä huomiota lapsen näkemyksiin ja toivomuksiin. Lastensuojelun päätösten ja toimenpiteiden on taattava lapselle tasapainoinen hyvinvointi ja kehitys sekä jatkuvat läheissuhteet. (Lastensuojelulaki 417/2007, 5§, 4§.)

Teimme opinnäytetyössämme yhteistyötä Asiakasohjaus Luotsin kanssa, joka on Tampereen kaupungin lastensuojelun asiakasohjausyksikkö. Luotsin kautta asiakkaat eli lapset ohjautuvat sijais- ja jälkihuollon palveluihin sekä osaan avohuollon tukitoimista. Lisäksi Luotsi rekrytoi, valmentaa ja tukee sijaisperheitä sijoitusten aikana. Yhteishenkilönämme toimi Asiakasohjaus Luotsin sosiaalityöntekijä.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksemme muotoutuivat hiljalleen opinnäytetyöprosessimme edetessä. Lopulliseen muotoonsa ne tulivat teorian, omien mielenkiinnon kohteidemme sekä jo tehtyjen tutkimusten kautta. Meitä kiinnosti se millä tavalla sijoitetun lapsen läheisverkostot ovat läsnä sijaisperheen elämässä. Halusimme selvittää konkreettisesti millä tavalla sijaislapsen läheisverkostot tukevat ja voisivat tukea sijaisperheen arkea. Mietimme myös millä keinoin sijaisperhe tukee ja voisi ylläpitää sijaislapsen ja läheisverkoston välistä suhdetta.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Miten sijaislapsen läheisverkostot tukevat sijaisperheen arkea?
- Miten sijaisperhe tukee sijaislapsen ja läheisverkoston suhdetta?

3 LÄHEISVERKOSTOTYÖ LASTENSUOJELUN PERHEHOIDOSSA

Tutkimuksemme sijoittuu lastensuojelun sijaishuoltoon. Sijaishuollolla tarkoitetaan kii-reellisesti sijoitetun, huostaan otetun tai väliaikais määräyksellä sijoitetun lapsen tai nuoren kasvatukseen ja hoidon toteuttamista kodin ulkopuolisella taholla. Lapsen vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee sijoituksen ja valitsee lapselle sopivan sijaishuoltopaikan. Lopullisen päätöksen sijaishuoltoon sijoittamisesta suorittaa sosiaalihuollon johtava viranhaltija. Sijaishuollolla on eri muotoja, sillä sitä voidaan toteuttaa ammatillisessa perhekodissa, lastensuojelulaitoksessa tai perhehoitona. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Tutkimuksemme kohdistuu perhehoitona järjestettävään sijaishuoltoon. Perhehoito ta-pahtuu yksityiskodissa eli sijaisperheessä, joka on saanut sijaisperhe-valmennuksen ja hyväksytty toimimaan sijaisperheenä. Sijaisperheessä lapsi saa ympärivuorokautista huolenpitoa ja pysyviä ihmissuhteita. Sijaisperhe on ensisijainen lapsen sijoitusmuoto lastensuojelussa. Lasta joka on sijoitettuna sijaisperheeseen, voidaan kutsua sijaislap-seksi. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Keskeisin käsite opinnäytetyössämme on läheisverkosto. Tutkimme läheisverkostoja sijaisperheen arjen näkökulmasta. Läheisverkosto on käsitteenä moniulotteinen, mutta se tarkoittaa ihmisen lähellä olevia sosiaalisia verkostoja. Opinnäytetyössämme sijais-lapsi ja sijaisperhe saavat itse määritellä, keitä he ajattelevat lapsen läheisverkostoon kuuluvan. Siihen voi kuulua esimerkiksi lapsen biologiset vanhemmat, ystävät, naapurit tai vaikkapa kirjaston täti. Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys muodostuu lasten-suojelun perhehoidosta sekä sijoitetun lapsen läheisverkostosta.

3.1 Lastensuojelun määrittelyä

Lastensuojelun tehtävänä on taata lapsen turvallinen kasvuympäristö sekä monipuolinen kehitys ja erityinen suojelu. Lastensuojelulaki (417/2007, 3§) määrittelee lastensuojelua seuraavan laisesti:

“Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakas-suunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekoh-

taista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto”.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin, kun lastensuojelun sosiaalityössä on tehty päätös siitä, että lapsi tai nuori on lastensuojelun asiakas. Edellä mainittujen lisäksi laki velvoittaa kuntia järjestämään ehkäisevää lastensuojelua lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ehkäisevää lastensuojelua tarjotaan perheelle silloin, kun perhe ei ole vielä lastensuojelun asiakkaana ja sen tehtävä on tukea ja edistää lasten kasvua, kehitystä sekä hyvinvointia. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Ehkäisevän työn tavoitteena on lapsen ja perheen hyvinvointi (Hujala, Puonti & Saarnio 2004, 154).

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on aina lapsen vanhemmilla/huoltajilla. Perheiden ja vanhemmuuden tukeminen on kuitenkin keskittynyt enemmän ennaltaehkäisevään työhön, sillä perheitä halutaan tukea varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmat kasautuvat. Vaikka perhe olisi lastensuojelun asiakkaana, viranomaisten on pyrittävä kaikin tavoin edesauttamaan sitä, että vanhemmat voisivat toteuttaa kasvatustehtävänsä. Lastensuojelun kolme päätehtävää ovat vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä, lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. (Lastensuojelun käsikirja 2015; Hujala ym. 2004, 241)

Lastensuojelun järjestämisvelvollisuus on kunnalla. Kunnan on järjestettävä lastensuojelua sillä laajuudella sekä niinä vuorokauden aikoina, kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, joka vastaa asiakkaiden tarpeeseen ja takaa heille heidän tarvitsemansa tuen sekä avun. Kunnan on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun kehittämiseksi ja järjestämiseksi suunnitelma, joka kertoo kunnan lastensuojelun tilasta, toimista, palveluista, tarpeesta sekä suunnitelman toteuttamisesta sekä niiden seurannasta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 11§, 12§.) Laki kunnan velvollisuudesta järjestää palveluita jättää kunnalle kuitenkin monia harkintavaltaisia oikeuksia toteuttaa lastensuojelua. Kunnat saavat muun muassa järjestää ylimääräisiä perhettä tukevia palveluita oman harkintansa mukaan. (Hujala ym. 2004, 27.)

3.1.1 Lastensuojelun arvot ja periaatteet

Lastensuojelu on arvosidonnaista, sillä sen tehtävä on edistää lapsen edun toteutumista sekä lapsiperheiden hyvinvointia. Lapsilla on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Suojelun tehtävänä on turvata lapsen ja aikuisen tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa sekä auttaa lasta ja perhettä selviytymään vaikeista elämäntilanteista. Lastensuojelutyön arvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin, Euroopan ihmisoikeussopimukseen sekä kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Perustuslailliset sekä kansainväliset arvot ovat sopusoinnussa sosiaali- ja terveysalan eettisten periaatteiden kanssa, Lastensuojelun arvot ja periaatteet ovat työn lähtökohtia. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Lastensuojelun eräänä periaatteena toimii se, että lastensuojelussa on aina toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu vaadi muuta. Lastensuojelua tulee toteuttaa aina lapsen edun näkökulmasta ja se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuollossa on huomioitava tavoite perheen jälleen yhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.) Lapsi on aina oman tilanteensa asiantuntija ja lasta on kuultava lastensuojelussa iän ja kehitystasonsa mukaisesti, joka on osa lapsen osallisuutta. Kaiken lastensuojelutyön tulee olla suunnitelmallista, yhdenvertaista sekä oikea-aikaista. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

3.1.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelulaki määrittää, että sijaishuolto on kiireellisesti sijoitetun, huostaan otetun tai väliaikaismääräyksellä sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, joko laitoshoitona tai perhehoitona. Sijaishuollon palveluihin ryhdytään vasta kun on todettu, että avohuollon tukitoimet ovat riittämättömät ja sijaishuollon katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Lain mukaan lapsi voidaan huostaan ottaa tai sijoittaa sijaishuoltoon vain mikäli lapsen hoidossa, huolenpidossa tai kasvatusolosuhteissa on puutteita, jotka vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä. Huostaan ottoon tai sijoitukseen voidaan päätyä myös siinä tilanteessa, kun lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään. Päätökset lapsen huostaanotosta sekä muista sijoituksista tekee lapsen asioista vastaava sosiaalivaltuutettu. (Lastensuojelulaki 417/2007, 49§.)

Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasainen kehitys ja kasvu sekä hyvinvointi, lapsen tarpeet huomioiden. Kunta, johon lapsi sijoitetaan vastaa siitä, että sijaishuolto- paikka on lapsen tarpeiden mukainen (Lastensuojelun käsikirja 2015). Sijaishuoltopaikan valinnassa on huomioitava huostaan otetun lapsen sisarussuhteet, muut läheiset ihmissuhteet, hoidon jatkuvuus sekä kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Sijaishuollon on turvattava lapsen kehityksen kannalta tärkeät ja turvalliset ihmissuhteet, jolloin sijaishuolto on järjestettävä siten että etäisyys ei tule esteeksi lapsen ja lapsen läheisten henkilöiden välille. Perhehoito on lain mukaan ensimmäinen sijaishuollon muoto ja laitoshuoltoa tulee järjestää vain silloin, jos lapsen etu sen vaatii tai tukitoimet eivät ole muuten riittävät. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50§, 54§.) Alla oleva kuvio kuvaa lapsen matkaa lastensuojelutarpeen selvityksestä perheeseen sijoitukseen asti. Lastensuojelun tarpeenselvitys on tehtävä viivytyksettä tai viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta (Lastensuojelulaki 417/2014, 26§).

KUVIO 1. Lapsen matka sijaisperheeseen.

3.1.3 Lapsen oikeudet sijaishuollossa

Opinnäytetyömme näkökulmana oli myös lapsen etu. Lapsella on monia hänen etuaan ajavia oikeuksia sijaishuollossa kuten oikeus tavata läheisiä ihmisiä, saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa, saada tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka, oikeus hyvään kohteluun, oikeus omaan sosiaalityöntekijään sekä oikeus saada tietoja hänen omasta tilan-

teestaan. Lapsen oikeuksien toteutumista valvoo sijoittavan kunnan viranomaiset, sijaishuoltopaikka sekä tilanteesta riippuen myös lapsen vanhemmat. Kaikki edellä mainitut osapuolet ovat lastensuojelulain mukaan velvollisia toimimaan niin, että lapsen oikeudet toteutuvat. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Sijaishuollossa oleva lapsi on oikeutettu saamaan omaan hoitoonsa ja huoltoonsa tarvittavat palvelut sijoituskunnalta. Näihin palveluihin kuuluu terveydenhuollon palvelut, erikoissairaanhoidon palvelut sekä muut lapsen yksilöllistä kehitystä tukevat palvelut. Sijaishuollon jälkeen lapsi on oikeutettu jälkihuollon palveluihin. Lapsi tulisi nähdä aina arvokkaana ja sijaishuollon lähtökohtana tulisi olla lapsen tai nuoren yksilölliset tarpeet. Jokainen lapsi on ainutkertainen. Sijaishuollossa vuorovaikutuksella ja arjella on suuri rooli lapsen kuntoutumisessa. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Käsittelemme perheen ja lapsen arkea lisää vielä myöhemmin.

3.2 Sijaisperhe

Lastensuojelussa sijaisperheen vanhemmat, joista käytetään myös nimeä perhehoitajat, ovat henkilöitä jotka hoitavat omassa kodissaan huostaan otettuja tai avohuollon tuki-toimena sijoitettuja lapsia sekä nuoria (Ketola 2008, 18). Sijaishuollon perhehoito on lapsen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon toteuttamista yksityiskodissa lapsen biologisten vanhempien kodin ulkopuolella. Lapsi asuu ja elää sijaisperheessä, joka on valmennettu ja hyväksytty toimimaan sijaishuollossa. Sijaisperhe tarjoaa lapselle turvallista perheenomaista hoivaa sekä läheiset ja pysyvät ihmissuhteet. Sijaisperheessä asuvan lapsen yhteydenpitoa omiin vanhempiinsa sekä muihin läheisiin ihmisiin tuetaan. (Tampereen kaupunki 2015.)

Sijaisperheen ei tarvitse olla juuri ”tietynlainen”. Olennaista kuitenkin on, että sijaisperhe pystyy tarjoamaan lapselle turvallisen ympäristön, pystyy vastaamaan sijoitetun lapsen tarpeisiin ja sitoutuu tehtäväänsä pitkäksi aikaa. Sijaisperheessä toimivien vanhempien ihmissuhteiden tulisi olla vakaita ja terveyden sekä voimavarojen riittäviä. Perheen on pystyttävä tekemään yhteistyötä lapsen läheisverkoston kanssa, kuten esimerkiksi vanhempien, sosiaalityöntekijöiden sekä muiden lasta hoitavien tahojen kanssa. Sijaisvanhemmuus ei edellytä mitään tiettyä työ- tai koulutustaustaa vaan sijaisvanhemmat

valmennetaan tehtävään PRIDE- koulutuksen avulla. Myös lapsen sukulais- ja läheisperheet voivat toimia sijaisperheenä. (Perhehoitoliitto 2015.)

Osa sijaisperheistä toimii ammatillisina sijaisperheinä. Ammatillisessa sijaisperheessä vanhemmat työskentelevät kaupungin lastensuojelun perhehoitajina ammatilliselta pohjalta eli heillä tai toisella heistä on ammatti sosiaali- ja terveysalalta. Tällä hetkellä Tampereella on kymmenen ammatillista sijaisperhettä eri puolilla Pirkanmaata (Tampereen kaupunki 2014). Ammatilliset sijaisperheet antavat neuvoja ja tukea muille sijaisperheille. Ammatillisille sijaisperheille sijoittuu enemmän erityistä tukea tarvitsevia sekä vaativia lapsia.

Sijaisvanhemmat voivat toimia pitkäaikaisena tai lyhytaikaisena sijaisvanhempana. Lyhytaikaista perhehoitoa kutsutaan myös nimellä kriisiperhetoiminta tai päivystävä perhe. Perhehoito on Suomen lain mukaan toistaiseksi jatkuvaa ja päättyy yleensä nuoren täytettyä 18-vuotta, mutta voi jatkua jälkihuoltona nuoren 21 ikävuoteen saakka. Vuonna 2013 kaikista sijoitetuista lapsista ja nuorista 37% oli perhehoidossa. (Perhehoitoliitto 2015.) Pirkanmaalla sijaisperheet saavat tukea tehtävänsä erilaisten koulutusten ja arviointien välityksellä. Heille maksetaan työstä hoitopalkkio sekä kulukorvaus. Sijaisperheiden kanssa solmitaan toimeksiantosopimus ja heitä sitoo salassapito- sekä vaitiolovelvollisuus. (Tampereen kaupunki 2015.)

3.2.1 Perhe

2000-luvulla on käyty paljon keskustelua siitä, mikä on perhe ja miten perhe määritellään. Perhekeskusteluissa korostetaan kysymyksiä hoivavastuusta ja moraalista eli kenen vastuulla on lapsen kasvatusta ja perheiden hyvinvointi. Myös kysymykset siitä, ketkä voivat perustaa perhesuhteita ja keillä ei tätä oikeutta ole, on ollut esillä. Perhekeskustelua käydään kokoajan yhteiskunnallisissa instituutioissa sekä ihmisten arjessa, joka elää ja muuttuu kokoajan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9.) Jotta voimme ymmärtää mikä on sijaisperhe ja mitä on perheen arki, on ymmärrettävä ensin mikä on perhe.

Jokainen ihminen on perheen ja suvun jäsen, vaikka asuisikin yksin. Perhe on biologian lisäksi politiikkaa sekä kokemus, joka muuttuu koko ihmisen elämän ajan. Perhemallit ovat ihmisten mielikuvia, joilla jokainen yksilö jäsentää ja rakentaa omaa kuulumistaan

elämän perheverkostoihin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9.) Suomen Tilastokeskus määrittää perheitä seuraavalla tavalla:

Perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia.

Perhe merkitsee usein lapselle lähintä kasvuympäristöä, jossa lapsesta huolehditaan fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Lapsella on lähtökohtaisesti perheeseensä syvimät, pysyvimmät ja jatkuvimmat siteet. Sukulaiset, naapurusto ja kaverit ovat myös osa lapsen elämää. Perheessä lapsen oikeudet ovat vanhemman velvollisuus huomioida sekä toteuttaa. Perhettä ei voida enää selittää vain yksiselitteisesti tai yleispätevästi vaan perheet ovat monimuotoisia ja erilaisia rakenteeltaan. Näistä esimerkkejä ovat yhden vanhemman perheet sekä uusperheet. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36-40.)

3.2.2 Perheen arki

Käytämme tutkimuksessamme paljon käsitettä perheen arki. Käytännössä perheen arki on kaikille ihmisille tuttu asia ja usein sen ilmiöt tuntuvat melkein pä itsestään selviltä meille. Perheen arkea on tutkittu erilaisilla tutkimusmenetelmillä, teorioilla ja käsitteillä. Etenkin kansainvälisesti aihetta on tutkittu paljon ja tutkimuksilla on pyritty perheen jokapäiväisen elämän ymmärtämiseen. Arjen tarkastelulla pyritään ymmärtämään ja tutkimaan tilanteita, tunteita sekä erilaisia hetkiä. Arkielämää voidaan tutkimuksellisesti tarkastella yksilön ja perheen näkökulmasta sekä yhteiskunnan näkökulmasta. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 12-14.)

Perheen arjelle ominaista on syklisyys eli jaksoittaisuus ja toistuvuus. Samat tilanteet ja rutiinit tehdään uudelleen päivittäin ja viikoittain. Elämää rytmittää usein vanhempien työajat, lasten hoito tai kouluajat, nukkuminen ja syöminen. Muita olennaisia asioita, joita perheen arkeen kuuluu, on vanhempien vanhemmuus sekä lasten hyvinvointi ja osallisuus. Perheen sisälle kulkeutuu vaikutteita ympäröivästä yhteiskunnasta, jossa perheet toimivat. Myös perheet vievät omia vaikutteitaan perheen ulkopuolelle. Perhettä voidaan kutsua systeemiksi, jossa tapahtuu kokoajan. Perheen arki koostuu nykypäivänä perheen välisten tunteiden siirtämisestä sekä tunnetyöstä, ilmapiirin luomisesta, erilaisista rutiineista ja käytänteistä sekä aikataulujen yhteensovittamisesta. Arki ei ole ikinä

valmiiksi määriteltyä vaan perhe tuottaa ja rakentaa omia perinteitään ja tapojaan osana yhteiskuntaa ja kulttuuria. (Rönkä ym. 2009, 12-14.)

Perheen arkeen tulisi kuulua myös hoivaa, joka on perheenjäsenten välistä välittämistä ja huolenpitoa. Se on kykyä kuulla toisten tarpeita ja huomioida niitä. Perheiden arjelle ominaista on perheenjäsenten erilaiset tunteet ja tarpeet. Joskus perheen tunteet menevät yhteneväisesti samaan suuntaan kaikilla, mutta joskus ne voivat erisuuntaan mennessään aiheuttaa riitaa ja ”kitkaa” perheenjäsenten välillä. Perheessä tulisi voida ilmaista niin positiivisia kuin negatiivisiakin tunteita. Vanhemmuus perheessä onkin kasvatusta, kasvatuskäytänteitä ja jokaisen yksilön vanhempana oloa, johon vaikuttaa ihmisen persoonana. (Rönkä ym. 2009, 48, 228-229.)

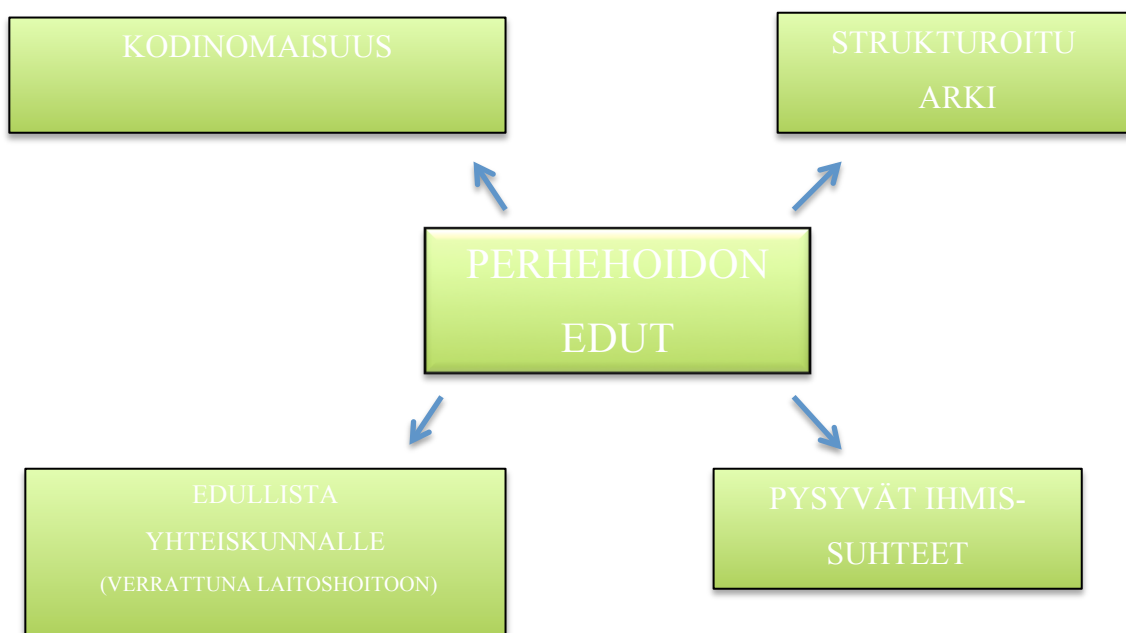
Myös perheen haasteita arjessa on tutkittu. Yleensä perheet kokevat haastaviksi asioiksi perheen siirtymät, jatkuvan kiireen, aikataulujen yhteensovituksen sekä vanhemman väsymyksen. Ärtymys ja väsymys voivat vaikeuttaa vanhempien kykyä vastata lapsen tarpeisiin. Vastakohtana kiireelle perheet kuitenkin näkevät voimaannuttavana asiana perheen yhteiset hetket. Perheen arjelle onkin ominaista vaihtelevuus ja vastakkaisuudet. Myös nyky-yhteiskunta luo omanlaisiaan haasteita perheen arkeen. Vuorotyöt, työn epävarmuus, kiireisyys ja stressi kuuluvat osaksi yhteiskuntaamme yhä enemmän. Useat perheet pohtivat myös miten rahat riittävät arjessa. Muutoksien keskellä perheet hakevat perhesuhteistaan luottamuksellisuutta, sitoutumista ja turvallisuutta. Yhteiskunnassa on myös tapahtunut perhettä tukevia asioita, kuten kasvatuskumppanuus-ajattelu on lisääntynyt ja viestinnän keinot ovat helpottuneet. (Rönkä ym. 2009, 15-17, 207.)

Edellä mainitut asiat koostavat lapsiperheen arjen. Perheen arki on jatkuvaa liikettä, jossa tapahtuu kokoajan monenlaisia asioita. Arjen rutiininomaisuus on lapselle tärkeää ja tuo lapsille turvaa. Vanhempien tehtävä on luoda lapsille strukturoituja päiviä. Tuttu ja turvallinen arki on lapsen kasvun ja kehityksen alusta. Arjen rutiinien ja ennakkoinnin puute voi tuoda sekä lapselle että vanhemmalle stressiä ja haasteita elämään. (Kyrölämpi-Kylmänen 2010, 15-20.) Sijaisperheen arki on samankaltaista kuin muidenkin lapsiperheiden arki. Arkea ohjaavat erilaiset rutiinit kuten koulu ja harrastukset. Tämän lisäksi perheen arkea värittävät tapaamiset sosiaalihuollon työntekijöiden tai lasten läheisverkoston kanssa.

3.2.3 Perhehoidon edut

Perhehoito eli sijaisperheessä asuminen mahdollistaa lapselle ja nuorelle perheenjäsenyyden, pysyvät ihmissuhteet sekä kodinomaisen elinympäristön. Myös koko yhteiskunta ja sijoittava kunta hyötyy taloudellisesti perhehoidosta, sillä se on edullisin kodin ulkopuolisista sijoitusmuodoista. (Ketola 2008, 22.) Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan perhehoito maksaa vain neljäsosan siitä mitä laitoshoido (Perhehoito laitoshoidoa edullisempaa 2013).

Turvallinen ja strukturoitu perheen arki on monelle sijoitetulle lapselle tai nuorelle tärkeää ja toimii parhaana kuntoutusmuotona. Lastensuojelussa sijoitetut lapset ovat kokeneet elämässään paljon ihmissuhteiden päättymisiä, menetyksiä ja pettymyksiä. Perheessä nuori saa luotettavaa vanhemmuutta sekä mahdollisuuden kiintyä ja kiinnittyä perheessä oleviin henkilöihin. Pysyvät ihmissuhteet saattavat jäädä elämään lapsen ja sijaisvanhemman välille sijoituksen päättymisenkin jälkeen. Perhehoidossa lapsi saa luontevan kasvu ympäristön perheessä. (Perhehoitoliitto 2015.) Alla olevassa kuviossa on kuvattuna perhehoidon edut mindmap-tyylisenä esityksenä.

KUVIO 2. Perhehoidon edut kuvattuna käsitekartassa.

3.3 Läheisverkosto

Läheisverkostot ovat osa jokaisen ihmisen elämää tavalla tai toisella. Verkostot ovat jokaisella omanlaisensa sekä niihin kuuluu eri määrä ihmisiä ja jotkut ajattelevat niihin kuuluvan eläimiäkin. Ihmisen läheisverkosto muodostuu niistä vuorovaikutussuhteista, jotka hän ajattelee itsellensä olevan tärkeitä ja merkityksellisiä. Läheisverkosto sana on haastavaa määritellä, sillä se on monimuotoinen eikä sitä lähteissä ole usein avattu ol- lenkaan.

Lapsen läheisverkostoon voi kuulua kuka tahansa luotettava ja turvallinen ihminen esi- merkiksi kummi, hoitaja, opettaja tai kaveri. Lapsi tarvitsee ihmistä jolle puhua ja joka kuuntelee ja on läsnä. Olisi hyvä että jokaisella lapsella olisi läheinen ihminen, joka tuntee hänen taustansa ja joka ymmärtää lapsen tilanteen. Lapselle tulisi antaa oikeus määritellä itse, ketkä ovat hänen läheisiään. (Voikukkia 2015.) Laki ei määrittele keitä ihmisiä lapsen läheisiin ihmisiin voi kuulua, joten läheisverkosto on käytännössä rajaton (Saastamoinen 2008, 127).

Pesäpuun julkaisemassa oppaassa kerrotaan, että lapselle läheinen henkilö voi olla kuka vain, jonka hän itse kokee merkitykselliseksi elämässään. Lapselle läheisverkostoon kuuluva ihminen on sellainen, jonka seurassa on hyvä olla. Tärkeää on se, millaiseksi lapsi kokee vuorovaikutussuhteen ja mitä se hänelle merkitsee. Opas korostaa että lapsi tarvitsee läheistä ihmistä jatkuvasti, olipa lapsen tilanne millainen tahansa. Läheisver- koston pysyvyys ja jatkuvuus luo turvaa lapsen elämään. (Pesäpuu 2015.)

Lastensuojelussa läheisverkosto on joustava käsite ja lapsi sekä perhe saakin itse määri- tellä, keitä siihen kuuluu ja ketkä ovat siinä keskeisiä henkilöitä. Lapsen tai aikuisen ei ole pakko pitää esimerkiksi sukuaan hänelle läheisenä verkostona. Sosiaalisten verkos- tojen kautta lapsi tai aikuinen ylläpitää sosiaalista identiteettiään, saa henkistä tukea, tietoa sekä uusia ihmissuhteita. Ihmisillä on elämässään yhtä aikaa monia sosiaalisia verkostoja, jotka muodostavat yhdessä kokonaisuuden yksilön elämässä. Yhteisöissä voi olla myös kontrolloiva vaikutus yksilön elämään. (Hujala ym. 2004, 214-216.)

3.3.1 Läheisverkoston merkitys

Lapsi tai nuori tarvitsee turvallisia ja pysyviä ihmissuhteita koko elämänsä ajan ja niiden katkokset lapsen elämässä voivat olla lapsen kehityksen kannalta merkittäviä riskitekijöitä. Lapsen kannalta paras ratkaisu olisi saada kasvaa omassa kodissaan, rakastavien ja huolehtivien vanhempien huolehtimina. Kuitenkin lastensuojelussa nousee ongelmaksi se, ettei lapsi voi aina kasvaa turvallisesti omassa kodissaan biologisten vanhempiensa kanssa. Lapsen sijoituksen kannalta ympäristöllä on suuri vaikutus ja parhaimmillaan lapsi saa korjaavia ja korvaavia kokemuksia sijaisperheessä. Lapsen tulisi voida turvallisesti kiinnittyä sijaisvanhempiin, jotka huolehtivat lapsen fyysisestä sekä psyykkisestä hyvinvoinnista. Turvallisista kiintymyssuhteista muodostuu lapselle suojatekijä elämään. (Hujala ym. 2004, 120, 136.)

Vaikka perheen yhdistäminen ei olisikaan realistinen ajatus, on tärkeää tehdä yhteistyötä lapsen läheisten kanssa. Kun lapsen sijoitus päättyy, on lapsen läheisverkosto usein lapsen ainoa tuki ja turva. SOS-lapsikylän tekemän tutkimuksen mukaan vanhempien erityisasema lapsen läheisverkostoissa on ilmeinen. Vaikka vanhemmat olivat tutkimuksessa pitkiä aikoja poissa lapsen elämästä, lapset kokivat silti vanhemmat tärkeimpinä henkilöinä heidän elämässään. Tutkimus tehtiin haastattelemalla SOS-lapsikyliin sijoitettuja lapsia sekä heidän vanhempiaan. (Maaseudun tulevaisuus 2015.)

Pesäpuu nostaa sijaishuollon peruspilareiksi tiimityön, kiintymyksen merkityksen ja lapsen perhesuhteiden tukemisen. Näitä peruspilareita noudattamalla voidaan saavuttaa sijaisperheessä asuvan lapsen arkeen turvaa ja pysyvyyttä. Lapsen perhesuhteiden tukeminen on iso osa sijaisperheen työnkuvaa. (Pesäpuu 2015.) Sijaisperheessä asuvalla lapsella on oikeus hänelle tärkeisiin ihmissuhteisiin ja heidän tapaamiseensa. Sijoituksen ei kuuluisi tarkoittaa sitä, että läheiset suhteet katkeavat. Lapselle olisi tärkeää, että läheisten yhteydenpidot säilyvät, vaikka lapsi olisikin sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Läheiset suhteet tuovat lapsen elämään jatkuvuutta ja turvaa. Sosiaalihuollon työntekijöiden on edistettävä lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että sosiaalityöntekijän on tuettava lapsen yhteydenpitoa taloudellisesti. Vanhempien taloudellinen tilanne ei saa olla esteenä tapaamisille tai yhteydenpidolle lapsen asuessa sijaisperheessä. (Voikukkia 2015.) Esteenä tapaamiselle ja yhteydenpidolla ei saa myöskään olla sijoituspaikan ja läheisverkoston väli-

matka, joten sijoituspaikkaa valittaessa on sijainti otettava huomioon (Saastamoinen 2008, 128).

3.3.2 Läheisverkostojen kartoittaminen

Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle lastensuojelun työntekijöiden on kartoitettava lapsen läheisverkostot. Kartoitus tehdään lastensuojelulain mukaan huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Läheisverkoston kartoituksen tarkoitus on selvittää läheisten ihmisten mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai tukea lapsen perhettä ja lasta. Lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin on lakisääteinen ja pohjautuu lastensuojelulakiin. Läheisverkoston selvitys voidaan jättää tekemättä vain, mikäli sijoitus tapahtuu kiireellisesti tai muun perustellun syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 32§.)

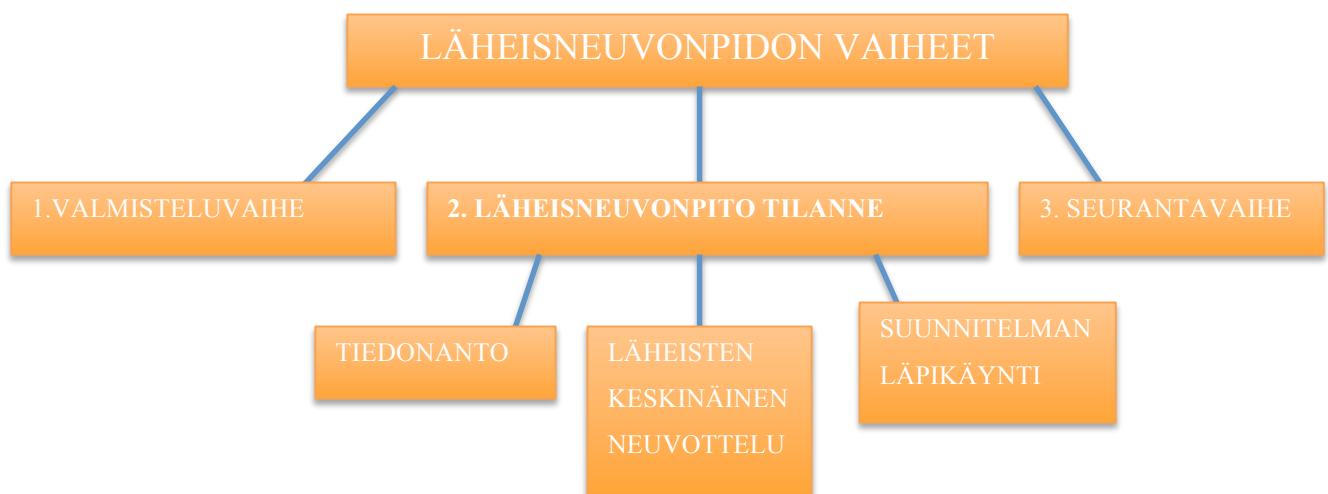
Lastensuojelulaki ei mainitse erityisiä menettelytapoja lapsen läheisverkostojen kartoittamiseen, mutta lastensuojelulain mukaan kartoitus on tehtävä lapsen edun mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007, 49§). Suomessa läheisverkostotyöskentelyssä käytettyjä menetelmiä ovat läheisneuvonpito, verkostoterapia, ennakoitdialogit sekä avoimen dialogin toimintatapa. Edellä mainituista kolme ensimmäistä on kehitetty ja tehty lastensuojelun näkökulmasta. Verkostojen kartoittamiseen on olemassa myös muita välineitä kuten verkostokartta (liitteenä), johon lapsi voi itse piirtää tai kirjoittaa keitä hänen läheisverkostoonsa kuuluu. Verkostokartta auttaa lasta ja perhettä hahmottamaan omaa läheisverkostoaan. Ratkaisevaa läheisverkostotyöskentelyssä on tietää mihin ollaan pyrkimässä ja millä keinoin. (Hujala ym. 2004, 218.)

3.3.3 Läheisneuvonpito

Käsitlemme tässä kohtaa läheisneuvonpitoa, joka on yksi läheisverkostotyön työmuoto. Läheisneuvonpito on lähtöisin Uudesta-Seelannista, jossa se kehitettiin 1980-luvulla. Suomeen läheisneuvonpito rantautui Ruotsista. Työmalli kehitettiin tilanteisiin, jossa työskennellään lasten ja nuorten päätöksien sekä suunnitelmien kanssa. Suomen lainsäädäntö ei tunne läheisneuvonpitokäsitettä, mutta läheisneuvonpidon avulla voidaan toteuttaa lastensuojelulain keskeisiä tavoitteita sekä periaatteita. Läheisneuvonpito on toimiva työväline ja neuvottelurakenne lastensuojeluun. (Heino 2002, 7-8.)

Pohjoismaiseen ja Suomalaiseen läheisneuvonpitoon kuuluu oleellisesti käsitteet lapsen etu, osallisuus ja kunnioitus. Läheisneuvonpidon päätarkoitus on vahvistaa lapsen ja hänen läheistensä osallistumista ongelmien ratkointaan. Sen sijaan että viranomaiset ratkaisisivat yksin kaiken, keskitytään kuulemaan lapsen läheisten ihmisten mielipiteitä. Läheisneuvonpidossa lapsen ja perheen voimavarat huomioidaan ja niitä pyritään edistämään läheisten ihmisten avulla. Läheisneuvonpidon vuorovaikutustilanteissa pyritään avoimuuteen. Läheisneuvonpidossa ei etsitä syyllisiä asioihin vaan etsitään ratkaisuja ja sitä kuinka ongelmia voisi välttää tulevaisuudessa. Parhaimmillaan työmenetelmä tekee lastensuojelutyötä näkyväksi, vuorovaikutteiseksi sekä avoimeksi. (Heino 2002, 11-13.)

Läheisneuvonpito on selkeävaiheinen strukturoitu työtapa. Siihen kuuluu dialogi vuorovaikutuksessa, molemmin puoleinen luottamus sekä kritiikin vastaanottamiskyky. Läheisneuvonpidossa laaditaan perheelle konkreettinen suunnitelma, joka muuttuu aina tilanteiden mukaan asiakkaalle/asiakkaille sopivaksi. Yhteisellä suunnitelmalla ja toiminnalla pyritään turvaamaan lapselle tai nuorelle sen hetkiseen tilanteeseen sopiva huolenpito, tuki ja turva. Läheisneuvonpidon työvaiheet ovat tiedonantovaihe eli valmisteluvaihe, neuvonpitovaihe sekä suunnitelmavaihe eli tilanteen seurantavaihe. (Heino 2002, 13.) Alla olevassa kuviossa on kuvattuna läheisneuvonpidon vaiheet selkeästi.

KUVIO 3. Läheisneuvonpidon eteneminen käsitekarttana

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksemme lähti liikkeelle huolellisella suunnittelulla, yhteydenotolla Asiakasohjaus Luotsiin sekä käynnillä Luotsin sosiaalityöntekijän luona. Saimme Luotsin sosiaalityöntekijältä hyviä ja käytännönläheisiä vinkkejä tutkimuksen toteuttamiseen. Käymme tässä luvussa läpi tarkemmin tutkimusmenetelmäämme, aineiston hankinnan prosessia sekä tutkimusaineistomme käsittelyä ja analysointia. Aineiston hankinnassa keskityimme haastattelu-menetelmään.

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Valitsimme laadullisen tutkimuksen toteuttamistavaksi, sillä halusimme saada mahdollisimman tarkkaa tietoa sijaisperheen kokemuksista aidossa vuorovaikutustilanteessa. Haastattelut aineiston keräämistä varten teimme parihaastatteluna, koska halusimme saada molempien vanhempien näkökulmaa tutkimukseemme. Koimme, että vuorovaikutuksellisen haastattelun anti olisi opinnäytetyöhömme paras vaihtoehto.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmämme eli kvalitatiivinen tutkimus etenee selkeän prosessikaavion mukaisesti. Ennen tutkimuksen aloittamista rajataan aihealuetta ja tehdään kirjallisuuskatsaus aiheeseen. Lisäksi selvitetään onko aiheesta tehty aiempia tutkimuksia. Tutkimus alkaa tutkimusilmiöstä sekä sen määrittelystä. Tutkimusilmiön määrittelyn jälkeen mietitään tutkimuskysymyksiä, joihin kartoitetaan olemassa olevaa teoriatietoa. Teoria-tieto voi olla havainnoitua, haastateltua tai kirjallista lähteistä löydettyä tietoa. Tutkimusprosessi voidaan jakaa neljään vaiheeseen, jotka ovat suunnittelu-, aineistonkeruu-, analyysi-, ja tulkintavaihe. (Kananen 2010, 36.) Oma opinnäytetyömme eteni edellä mainitun kaavan mukaisesti. Ensiksi aloitimme tutkimuksen suunnitteluvaiheella ja teimme tutkimussuunnitelman. Sen jälkeen aineistonkeruuvaiheessa selvitimme aikaisemmat tutkimukset, rajasimme aiheen tarkaksi sekä etsimme teoriatietoa ja teimme haastattelut. Haastattelun jälkeen analysoimme sekä tutkimme haastatteluiden antia. Kerromme analysoinnista alempana vielä lisää.

Laadullinen tutkimus etsii löydöksiä ja pyrkii ilmiöiden syvälliseen ymmärtämiseen. Sen tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinnan antaminen (Kananen 2014, 18- 19). Halusimme opinnäytetyöhömmme kokonaisvaltaista ja laajaa näkökulmaa lapsen läheisverkostoista sijaishuollossa. Laadullinen tutkimus oli meillemme tutkimusmuotona uusi tuttavuus ja halusimme oppia toteuttamaan sekä suunnittelemaan laadullisen tutkimuksen.

4.2 Aineiston hankinta

Hankimme tutkimusaineiston opinnäytetyöhömmme haastattelemalla sijaisvanhempia ja etsimällä teoriatietoa kirjallisuudesta haastatteluaineiston tueksi. Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen keskeinen tiedonhankinta menetelmä. Haastattelu on havainnoinnin ohella eräänlainen tutkimuksen perusmenetelmä. Haastatteluvaihtoehtoja on monenlaisia. Haastattelut voidaan jakaa strukturoituihin, puolistrukturoituihin sekä avoimiin haastatteluihin. Haastattelut voivat kestää muutamista minuuteista useita päiviä kestäviin haastatteluihin. (Metsämuuronen 2006, 112-114.)

Käytimme haastattelussamme puolistrukturoitua haastattelumallia, jossa on yleensä valmiit kysymykset ja ne esitetään tietyssä järjestyksessä kaikille haastateltaville. Puolistrukturoitu haastattelu soveltuu haastatteluksi silloin, kun haastateltavia on monta ja haastateltavilla on samankaltaisia kokemuksia tai tietoa tutkittavasta aiheesta. Puolistrukturoitu haastattelu on tehokkain silloin, kun tarkkoja kysymyksiä edeltää avoin keskustelu. Strukturoidun haastattelun tulisi olla tutkijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutustilanne, joka on ennalta suunniteltu, luottamuksellinen ja tutkijan johtama tapahtuma. (Metsämuuronen 2006, 113-114.)

Saimme yhteyden haastateltaviin perheisiin Asiakasohjaus Luotsin kautta. Kirjoitimme saatekirjeen, jonka Luotsin sosiaalityöntekijä lähetti sähköpostin välityksellä tutkimukseen sopiville sijaisperheille. Saatekirjeestä sijaisperheet saivat tiedon tutkimuksemme tarkoituksesta ja sen lähtökohdista. Perheet saivat itse ottaa meihin yhteyttä sähköpostitse, mikäli he halusivat osallistua tutkimukseemme. Kun saimme sovittua haastatteluajan, lähetimme haastattelukysymykset sijaisperheille. Näin sijaisvanhemmat saivat etukäteen miettiä rauhassa vastauksia haastattelukysymyksiimme.

Haastateltavissa sijaisperheissä halusimme kiinnittää huomiota haastatteluaineiston laatuun ja sijaisvanhempien asiantuntemukseen ja kokemuksiin aiheesta. Tutkimukseen osallistui neljä sijaisperhettä, jotka asuivat eri puolilla Pirkanmaata. Kaikki haastattelumme perheet olivat toimineet jo pidemmän aikaa sijaisperheenä, joten asiantuntevaa kokemusta sijaisperheenä olosta löytyi. Osa sijaisperheistä toimi pitkäaikaisena sijaisperheenä ja osa lyhytaikaisena sijaisperheenä. Yksi perheistä toimi ammatillisena sijaisperheenä ja osalla perheistä oli sijaislasten lisäksi myös omia biologisia lapsia. Käytännössä tämä tarkoitti sitä että haastattelumme perheet olivat hyvin erilaisia sijaisperheitä lähtökohdiltaan ja se toi haastatteluihin monia eri näkökulmia asioihin, joka oli mielestämme hyvä asia.

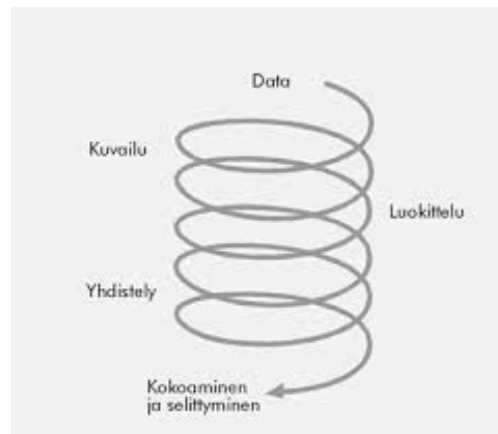
Suunnittelimme parihaastattelut toteutettavaksi niin, että haastattelutilanteessa on molemmat sijaisvanhemmat yhtä aikaa. Tämä toteutui kolmen sijaisperheen kohdalla. Aloitimme haastattelut arkisella jutustelulla ja panostimme haastattelutilanteen ilmapiiriin. Teimme haastattelutilanteessa avoimia kysymyksiä, sillä halusimme saada laajasti tietoa aiheesta sekä kuulla kokemuksia sijaisperheen arjesta. Äänitimme haastattelut nauhurilla ja litteroimme ne jälkikäteen. Haastattelut teimme keväällä 2015. Mielestämme saimme neljästä haastattelusta riittävästi monipuolista aineistoa tutkimustamme varten. Vaikka sijaisperheet tulivat hyvin erilaisista lähtökohdista, löysimme heidän vastauksiinsa paljon yhteneväisyyksiä.

4.3 Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi

Teimme teoriaohjaavan analyysin, jolloin tutkimuksessamme on teoreettisia kytkentöjä. Haastatteluaineistomme analyysivaihe eteni aluksi aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa siihen kietoutui teoriaa mukaan. Aloitimme haastatteluaineiston analysoinnin loppu kevästä 2015 ja jatkoimme sitä syksyllä 2015. Suoritimme aineistosta laadullisen sisällönanalyysin teemoittelemalla eli jaottelemalla litteroidun tekstin. Analysoitava aineistomme oli litteroidut eli tietokoneella puhtaaksi kirjoitetut sijaisvanhempien haastattelut.

Litteroidusta tekstistä poimimme sen tiedon, joka vastasi tutkimuskysymyksiimme. Etsimme teksteistä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Luokitteluiden pohjalta muodostui käsitteitä ja kategorioita, jotka lopulta muotoutuivat kappaleiksi tulosten esittelyymme.

Lisäksi poimimme haastatteluaineistosta muun tutkimuksemme kannalta olennaisen tiedon. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi on kirjoitettujen, kuultujen sekä nähtyjen sisältöjen analyysia. Analyysi etenee aluksi laajana aineiston läpikäyntinä ja päättyy lopulta tarkkoihin luokitteluihin ja teemoitteluihin aineistoihin, joista tehdään yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91- 97.) Jokaisen suorittamamme haastattelun jälkeen refleктоimme haastatteluiden antia ja pohdimme kuinka se oli sujunut sekä mitä olisi mahdollisesti voinut tehdä toisin tai paremmin. Haimme teoretietoa kirjallisuudesta tutkimuksemme tueksi koko opinnäytetyöprosessin ajan.

KUVIO 4. Laadullisen analyysin kuvaus spiraalinomaisena etenevänä prosessina (HAMK)

Yllä oleva kuva havainnollistaa laadullisen tutkimuksen ”kiemuraisuutta” tutkimuksen alusta tutkimuksen loppuun asti. Tutkimus alkaa datalla eli tietojen hankinnalla, joka jatkuu läpi tutkimuksen. Tietojen hankinnan jälkeen tietoja pitää luokitella, yhdistellä ja kuvailla tutkimuskysymysten mukaisesti. Vasta tutkimusten analysoinnin eli tietojen tutkimisen jälkeen tietoja pystyy yhdistelemään ja liittämään teoriaan. Viimeisenä kuvan kohtana onkin tietojen kokoaminen ja selittyminen, joka kuvaa hyvin sitä, että tutkimustulokset koostuvat ja selkiytyvät yleensä vasta tutkimuksen loppu vaiheilla.

5 LAPSEN LÄHEISVERKOSTON LÄSNÄOLO ARJESSA

Tässä luvussa käymme läpi tutkimustuloksia, jotka pohjautuvat sijaisperheiden haastatteluihin. Teimme tulosten analysoinnin tutkimuskysymystemme mukaan, joten tulokset jakautuivat kahteen osioon jotka ovat: miten läheisverkostot ovat osana sijaisperheen arkea sekä miten sijaisperhe tukee sijaislapsen ja läheisverkoston suhdetta. Perheiden vastaukset haastattelukysymyksiimme olivat yksilöllisiä, mutta löysimme niistä monia samankaltaisuuksia, joiden pohjalta kokosimme tutkimustuloksemme.

Teimme kappaleiden loppuun yhteenvedot havainnollistamaan 5.1 ja 5.2 lukujen antia. Lukuihin on myös lisätty sijaisperheen haastatteluiden suoria lainauksia kuvaamaan tuloksia. Lisäsimme myös teorian tietoa kappaleisiin vahvistamaan tutkimustuloksiamme. Kokoamme tutkimuksemme tärkeimmät tulokset johtopäätösten alussa, ensimmäisessä kappaleessa.

5.1 Miten läheisverkostot ovat osana sijaisperheen arkea?

Työläs, vauhdikas, melukas, joskus on rauhallistakin. Välillä ärsyttää ja välillä on ihanaa. (Sijaisvanhempi 2)

Arkeen kuuluu vähän kaikkea. Tää on sellanen elämäntapa. Päivärytmi on huomattavasti tarkempi kuin monessa muussa perheessä. Säännölliset ja yhteiset ruoka-ajat ja nukkumaanmenoajat. (Sijaisvanhempi 2)

Arkea sijaisvanhemmat kuvailivat ”normaaliksi perheen arjeksi”. Sijaisperheen arkeen kuului säännölliset ruoka-ajat, lasten kanssa vietetty aika, erilaiset harrastukset ja menot, säännöllinen unirytm ja joissain perheessä toisen vanhemman työajat. Lapsi, joka tulee kaoottisista sekä epävakaisista olosuhteista, hyötyy kodin selkeistä sekä ennustettavista päivärytmeistä (Ketola 2008, 54). Sijaisvanhemmat kokivat, että sijaislapset tarvitsevat paljon erityistä tukea ja huomiointia arjessa. Sijaislapsen tuleekin saada turvallisesti kiinnittyä sijaisvanhempiin ja kokea että sijaisvanhemmat aidosti välittävät lapsesta (Ketola 2008, 48). Sijoituksen alkuvaiheessa arki koettiin erilaiseksi, kuin silloin kun sijaislapsi oli ollut perheessä jo monia vuosia. Sijoituksen alussa sijaisperheen arki vasta muodostuu ja lapsen aletaan tutustua.

Ja tosi tärkeä olisi että sovituista pidetään kiinni ja sieltä puolelta se tuki tulee siinä että sopimukset pidetään. (Sijaisvanhempi 1)

Haastatellessamme sijaisperheitä lapsen läheisverkoston laajuudesta, useampi sijaisperheistä mainitsi, että yleensä sijaislasten läheisverkostoissa on mukana äiti ja joskus myös isä, mutta vain vähän muita sukulaisia. Läheisverkoston kanssa työskentely mahdollistaisi yhteyden säilymisen lapsen biologiseen sukuun ja toisi jatkuvuutta lapsen elämään (Saastamoinen 2008, 104). Joskus sijoituksen aikana lapsella saattaa olla lyhyitä vierailuja läheisverkostojen pariin, kuten isovanhempien luokse. Sijaisperheet kokivat ongelmaksi sen, että yhteydenpito läheisverkoston kanssa oli epäsäännöllistä eikä sovittuihin tapaamisiin voinut luottaa. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että joskus sijaisvanhempia huolestutti sijaislapsen käynnit biologisten vanhempien luona. Esimerkkinä tästä oli sijaislapsen ja päihdekuntoutuja äidin tuntitapaamiset, joiden aikaan sijaisvanhempi oli huolissaan sijaislapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta.

Mutta kyllähän me täällä pidetään yllä sitä ajatusta niitten lasten perheistä koko ajan. että kyllähän me puhutaan. Kyllähän ne perheet on olemassa. (Sijaisvanhempi 3)

Haastatteluissa sijaisperheet kertoivat, että yksi merkityksellisimmistä arkea tukevista asioista on se, että biologiset vanhemmat hyväksyvät lapsen sijoituspaikan. Myös sijoitetulla lapsella on helpompaa kun hän kuulee, näkee ja kokee, että vanhemmat hyväksyvät sijoituksen, sijoituspaikan sekä sijaisvanhemmat. Lasta tukee parhaiten se, että hän saa rauhassa ilman uskollisuusristiriitoja rakentaa myönteistä suhdetta kaikkiin vanhempiinsa, eivätkä vanhemmat kilpaile lapsen suosioista tai vanhemmuudesta (Ketola 2008, 116). Sijaisvanhemmat kertoivat että silloin kun sijaislapsen läheisverkosto hyväksyy lapsen kiintymisen sijaisperheeseen, sijoitukset ovat sujuneet hyvin suhteessa niihin sijoituksiin, jossa lapsen biologiset vanhemmat eivät ole hyväksyneet lapsen kiintymistä sijaisvanhempiin. Osa haastateltavista sijaisvanhemmista koki lapsen läheisverkoston sekä biologiset vanhemmat korvaamattomiksi lapselle. Eräs sijaisvanhempi kertoi, että biologinen verkosto on ”loppumaton ja ikuinen, eikä se muutu vaikka kaikki muu loppuisi ja muuttuisi”. Sijaisperheet kokivat, etteivät halua kilpailla äitiydestä tai isyydestä lapsen biologisten vanhempien kanssa. He eivät halua korvata lapsen vanhempiä. Haastatteluissa tuli moneen kertaan ilmi, että lapsen läheisverkostoa pidetään yllä puhumalla lapsen kanssa hänen biologisesta suvustaan ja läheisistään.

Kyllähän me saadaan kiitosta sieltä vanhemmilta (Sijaisvanhempi 4)

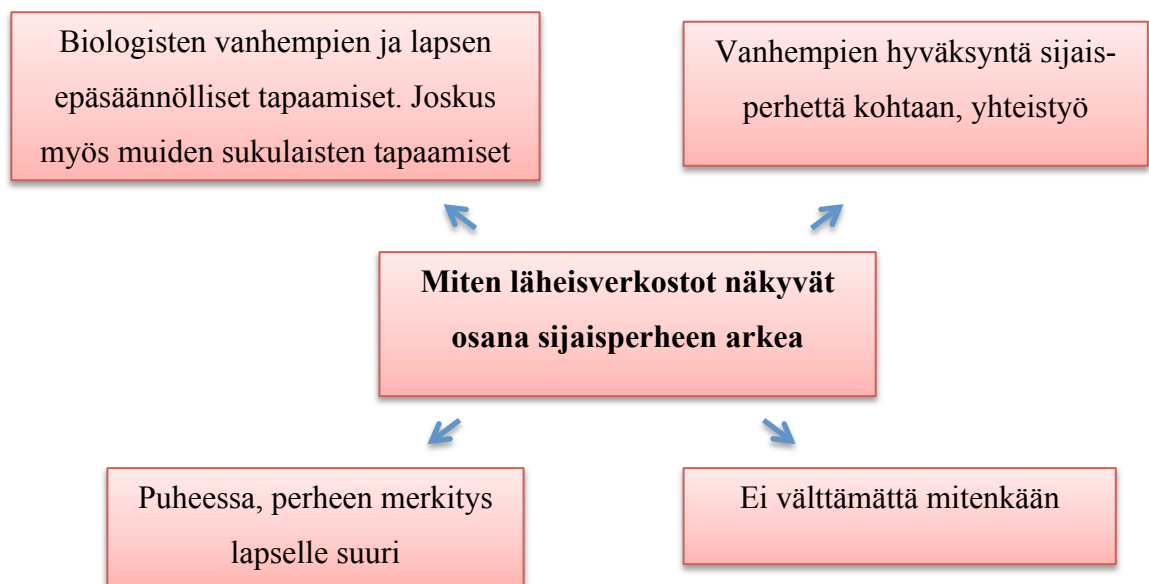
Haastattelussa kävi ilmi, että lapsen läheisverkostolta saatu positiivinen palaute ja kiitokset lapsen hyvästä hoidosta ja kasvatuksesta auttavat sijaisperhettä jaksamaan työssään. Sijaisperheet kokivat tämän palautteen kannustavana ja tukevana asiana sijaisperheen arjessa. Sijaisvanhemmat kertoivat, että hyvin pienetkin positiiviset lauseet ja yksittäiset sanat lapsen läheisverkostolta ovat merkityksellisiä sijaisperheelle. Luottamus perheen ja lapsen biologisten vanhempien välillä koettiin merkitykselliseksi arkea tukevaksi tekijäksi ja avaimeksi läheisverkoston toimivaan yhteistyöhön.

Tutkimuksessamme selvisi, ettei akuuttitilanteissa päivystäville eli lyhytaikaista perhehoitoa tarjoaville sijaisperheille ehdi syntyä useinkaan yhteistyötä lapsen läheisverkoston kanssa. Läheisverkoston kartoittaminen koskee myös kiireellistä sijoitusta, mutta toimenpiteen kiireellisyyden takia, kartoittamista ei voida käytännössä aina kattavasti toteuttaa (Sastamoinen 2008, 103). Päivystävien perheiden mukaan lapsen läheisverkostot eivät ole useinkaan heihin yhteydessä, vaan vuorovaikutus lapsen sukulaisiin ja läheisiin ihmisiin tapahtuu sosiaalityöntekijän kautta. Lisäksi sijaisperheet kertoivat, että alkuvaiheessa yhteydenpidot lapsen läheisverkostoon saattavat olla hyvinkin rajattuja. Esimerkiksi soittoihin saattaa olla sovittuna tietyt päivät ja kellonajat. Haastateltavien sijaisperheiden mukaan läheisverkostotyö alkaa usein vasta pitkäaikaisessa sijoituksessa, jolloin sosiaalityöntekijän toimesta lapsen läheisverkostojen aloitetaan kartoittamaan ja rakentamaan yhteyttä niihin.

Tällä kokemuksella mikä mulla on, on ollu vaan yks läheisverkosto kokous yhden lapsen kanssa, jossa oon ollu. Kyllä sen pitäis lähtee sieltä sosiaalityöntekijästäkin. Kun lapsi sijoitetaan ja kokoonnutaan, pitäisi miettiä ketkä pystyvät olemaan mukana. Kuka haluaa olla mukana, kuka haluaa auttaa. (Sijaisvanhempi 2)

Yksi sijaisvanhemmista koki, että mikäli sijoitettuja lapsia on kerrallaan vain yhdestä perheestä, on tällöin helpompi panostaa siihen, että jaksaa pitää yhteyttä lapsen vanhempiin sekä laajemmin lapsen läheisverkostoon. Sijaisperheet kokivat että yhteydenpito kasaantuu usein vain sijaisperheen kontolle ja yhteydenpitoa on vain silloin kun sijaisperhe ottaa yhteyttä lapsen asioissa biologisiin vanhempiin. Läheisverkostojen koettiin olevan eniten läsnä sijaisperheen arjessa epäsäännöllisinä tapaamisina ja soittoina.

Yhteenvetona voisi mainita, että läheisverkoston sijaisperhettä tukevat asiat ovat pieniä, mutta sitäkin merkityksellisempiä. Haastatteluissa ilmeni että ajallisesti työtä tehdään läheisverkostojen kanssa aika vähän, mutta yhteistyöajan merkitys on aina suuri, sen kestosta riippumatta. Sijaisvanhemmat ajattelivat myös, että on tärkeää lapsen tulevaisuutta ajatellen pitää läheisverkostoon jonkunlaista yhteyttä sijoituksen aikana. Sijaisvanhemmat ajattelivat, että lapsi saattaa kuitenkin jossain vaiheessa elämäänsä haluta ottaa yhteyttä ja luoda suhdetta biologisiin vanhempiinsa tai muuhun läheisverkostoon. Tällöin pienetkin yhteydenpidot sijoituksen aikana ovat tärkeitä. Lapsen biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien välinen luottamus on avaintekijänä toimivaan yhteistyöhön ja luottamusta tulisi alkaa rakentaa heti sijoituksen alkuvaiheesta asti. Haastatteluissa ilmeni myös, että lapsen biologinen suku kohdisti negatiivisia tunteitaan enemmän lasten sijoituksesta vastaaviin sosiaalityöntekijöihin, kuin sijaisperheeseen. Alla olevassa kuviossa on koottuna sitä, miten läheisverkostot näkyvät sijaisperheen arjessa.

KUVIO 5. Miten läheisverkostot näkyvät osana sijaisperheen arkea.

5.2 Miten sijaisperhe tukee sijaislapsen ja läheisverkoston suhdetta?

Sijaisperheen asenne on avainasemassa lapsen ja läheisten ihmisten suhteen luomisessa, sillä se voi luoda läheisverkostolle matalan kynnyksen ottaa yhteyttä ja tulla tapaamaan lasta. Tutkimuksessa ilmeni, että mikäli sijaisperhe yritti pitää aktiivisesti yhteyttä lapsen biologisiin vanhempiin ja kertoa heille lapsen kuulumisia, vanhempien motivaatio ottaa yhteyttä saattoi joskus kasvaa sijoituksen aikana. Sijaisvanhemmat madalsivat läheisverkoston kynnystä pitää yhteyttä lapseen, pitämällä itse aktiivisesti yhteyttä läheisverkostoon.

Pidetään yhteyttä. Ja se huomaa, että toi ei oo pelottava ja eikä puhu yli-
puolelta, eikä alapuolelta vaan siltä samalta tasolta. Nii meillä on aina
menny kauheen hyvin. (Sijaisvanhempi 3)

Soittelis vaa tänne, saa soitella. (Sijaisvanhempi 3)

Sijaisvanhemmat haluavat tukea lapsen läheisverkoston yhteydenpitoa kohtaamalla lapsen biologisen vanhemmat tasavertaisesti eli he välttävät puhumista ”ylhäältä tai alhaalta päin”. Monet sijaisvanhemmat nostivat tärkeänä asiana kohtaamisessa kunnioituksen. Sijaisvanhempien tehtävä on luoda luottamuksellinen ja kunnioittava suhde sijaislapsen läheisverkostoon. Silloin kun sijaisperheen ja lapsen läheisverkoston välillä oli luottamusta, läheisverkoston oli helpompi tulla katsomaan lastansa, eikä tapaamisia jätetty väliin niin paljoa kuin muuten. Sijaisvanhemmat kertoivat, että lapsen biologisilla vanhemmilla oli monenlaisia syyllisyyden ja pelon tunteita omasta vanhemmuudestaan. Sijaisvanhempien mielestä heidän tehtävänään ei ole kuitenkaan tuomita tai moittia biologisia vanhempia, vaan tarvittavat rajoitustoimenpiteet ja sijoituksen kannalta tärkeät asiat hoitaa perheen tilanteesta vastaava sosiaalityöntekijä. Sijaisperheet kokivat että heidän tulee tukea ja kannustaa biologisia vanhempia kohtaamaan omia lapsiaan ja viettämään heidän kanssaan aikaa. Lapsen vanhempien ja sijaishuoltopaikan välinen vuoro-vaikutus sekä yhteistyö ovat sijoituksen onnistumisen kannalta erittäin olennaisia asioita (Saastamoinen 2008, 109). Sijaishuollon aikana on tärkeää että lapsen ja biologisten vanhempien välistä suhdetta tuetaan sekä autetaan vanhempaa ymmärtämään lapsen näkökulmia (Saastamoinen 2008, 132).

Sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että lapsella tulisi olla aina mahdollisuus ottaa yhteyttä omaan läheisverkostoonsa. Sijaisvanhempien mielestä lasten tulisi nähdä että ”heilä on sukulaiset ja vanhemmat”, jotka saavat olla lapselle tärkeitä. Osa sijaisperheistä piti tärkeänä sitä, että lapsen biologista sukua pidettiin mielessä puhumalla ja käsittelemällä siihen liittyviä asioita. Lapsella tulee olla tieto siitä, etteivät biologiset vanhemmat ole hylänneet häntä ja että hän saa pitää yhteyttä biologisiin vanhempiansa ja läheisverkostoonsa (Saastamoinen 2008, 132). Lapselle on tärkeää, että hänen biologisia vanhempiaan kunnioitetaan ja että sijaisperhe huomioi heidät arjessa. Sijaisvanhemmat kokivat omaksi tehtäväkseen kertoa lapselle, että heidän biologiset vanhemmat ovat arvokkaita ja tärkeitä ihmisiä.

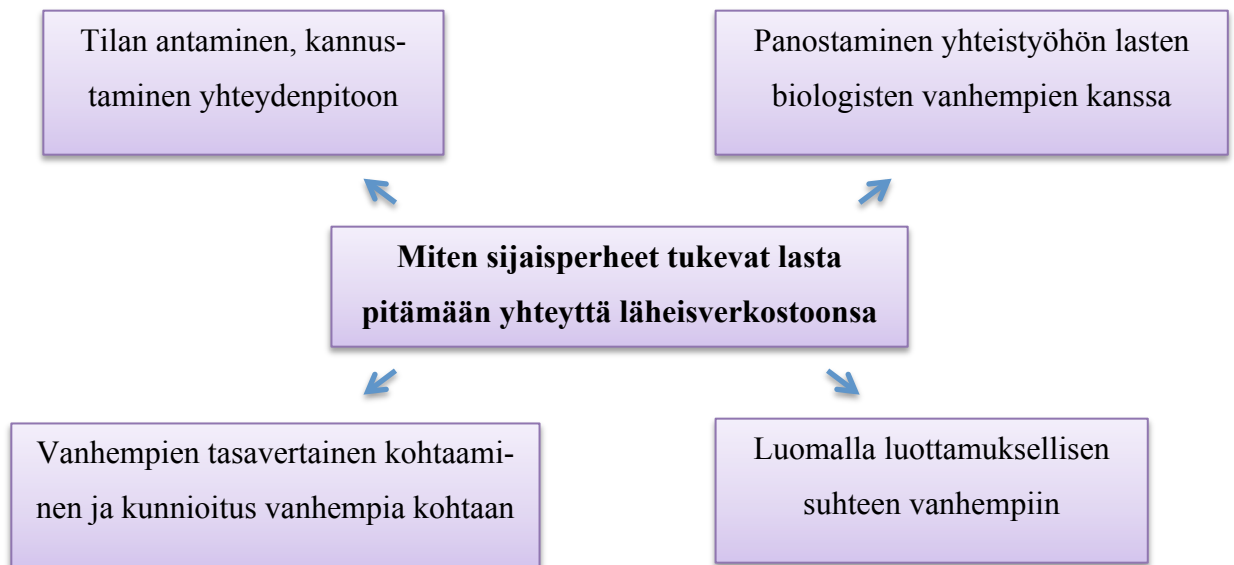
Jos ei se sieltä lähe se yhteydenpito, nii aika huonolle se sitten jää.
(Sijaisvanhempi 3)

Haastatteluissa ilmeni, että sijaisvanhemmat kokivat olevansa kuitenkin keinottomia, mikäli lapsen biologiset vanhemmat eivät halua pitää minkäänlaista yhteyttä lapseen. Joillakin sijoitetuilla lapsilla ei ollut ketään läheistä ihmistä biologisessa läheisverkostossaan, joka olisi pitänyt aktiivisesti yhteyttä. Eräässä perheessä biologinen vanhempi oli katkaissut kaikki välit omaan lapseensa sen jälkeen kun lapsi oli sijoitettu perheeseen. Lapsen biologisella vanhemmalla saattaa olla kriisiytynyt elämäntilanne, johon liittyvien syyllisyyden ja häpeän tuntemusten vuoksi hänen on vaikeaa pitää yhteyttä omaan lapseensa (Saastamoinen 2008, 132).

Se on semmosta rakentamista ja virkkaamista (Sijaisvanhempi 3)

Yhteenvedonä tästä kohdasta voisi pitää sitä, että sijaisvanhemmat pyrkivät tukemaan monin keinoin lapsen yhteydenpitoa biologiseen sukuunsa ja muuhun läheisverkostoon. Sijaisperheet haluavat antaa lapselle tilaa toimia biologisten vanhempien kanssa ja toivovat, että biologiset vanhemmat pitäisivät yhteyttä lapseensa ja pitävät sovitusta tapamisista kiinni. Sijaisvanhemmat panostavat monella tapaa biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön, kuten kiinnittämällä huomiota lapsen läheisverkoston kohtaamiseen, yrittämällä luoda luottamuksellisen suhteen sekä antamalla oman hyväksyntänsä läheisverkoston yhteydenpidolle. Nämä kaikki asiat ovat merkityksellisiä asioita lapselle ja yhteistyötä on takaamassa myös lastensuojelulaki. Sijaisperheet kuitenkin kokivat olevansa neuvottomia tilanteissa, jossa vanhemmat eivät halua pitää yhteyttä lapseensa. Yhteistyön edellytyksenä on biologisten vanhempien halu tehdä yhteistyö-

tä sijaisperheen kanssa. Yksi sijaisvanhemmista kuvasikin yhteistyötä lapsen läheisverkoston kanssa jatkuvaksi ”rakentamiseksi ja virkkaamiseksi”. Alla olevassa kuviossa on kuvattuna tiivistetysti miten sijaisperheen vanhemmat tukevat sijaislapsen ja läheisverkoston suhdetta.

KUVIO 6. Miten sijaisperheet tukevat lasta pitämään yhteyttä läheisverkostoonsa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Keskeisimpinä tutkimustuloksena nostaisimme esiin sen, että sijaisperheissä asuvien lasten läheisverkostot ovat pieniä, mutta merkityksellisiä. Vaikka lapsi ei läheisverkostoa näkisikään usein, niin se elää jokapäiväisessä arjessa, ajatuksissa ja keskusteluissa. Biologisten vanhempien hyväksynnällä sijaisperhettä ja sijoitusta kohtaan on suuri rooli sijoituksen onnistumisen ja lapsen hyvinvoinnin kannalta. Sijaisperhe voi itse edes auttaa läheisverkostotyötä madaltamalla kynnystä ja mahdollistamalla vuorovaikutuksen lapsen ja läheisverkoston välillä. Tärkeää olisi se, että kaikki sijaisperheet pitäisivät läheisverkoston merkitystä arvokkaana ja olisivat motivoituneita työskentelemään lapsen läheisverkoston kanssa. Lisäksi yksi tutkimustuloksemme on, että sijaisperheet tarvitsisivat enemmän tukea lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä läheisverkostotyöhön. Sijaisvanhemmat pitivät raskaana sitä, että yhteydenpito on usein heidän kontrollaan ja läheisverkostosta kukaan ei pidä pitkiin aikoihin mitään yhteyttä lapseen. Jotkut sijaisvanhemmista kokivat, että sijaislapsen läheisverkoston kartoittaminen jätettiin heidän kontolleen. Aikaisemmin tehtyjen tutkimusten mukaan sijaisvanhemmat eivät saa tarpeeksi tukea arkeensa, ja sosiaalityöntekijän tavoittaminen on koettu haasteellisenä asiana (Ketola 2008, 137). Lisäksi suurin yksittäinen syy miksi perhehoito loppuu kesken on sijaisvanhempien väsymys. Sijaisvanhemmat tarvitsevatkin arkeensa paikan, jossa voi purkaa ja puhua asioista. (Ketola 2008, 131, 159.)

Tutkimuksessa ilmeni, että sijoitetulla lapsella on useasti erittäin kapea läheisverkosto elämässään. Sijaisperheet mainitsivat useimmiten, että lapsilla oli yksi vanhempi tai vanhemmat ja isovanhempia. Sijaisperheet eivät kokeneet, että sijaislapsilla olisi juuri-kaan muita kuin sukulaisia läheisverkostossaan sijoituksen alkuvaiheilla. Emme kysyneet haastatteluissamme laajeniko lapsen läheisverkosto sijoituksen myötä. Monessa haastattelussa kuitenkin ilmeni, että lapset saivat elämänsä uusia ”sisaruksia” ja monella sijoitetulla lapsella oli monia ikäisiään kavereita sijaisperheessä. Mietittäväksi kuitenkin jää, missä vaiheessa elämää lapsen läheisverkostosta tulee näin kapea ja mitkä ovat sen syyt. Lastensuojelun tehtävänä on kuitenkin aina huomioida lapsen kehitykselle suotuisat jatkuvat ja pysyvät ihmissuhteet sijoittaessaan lasta (Ketola 2008, 150).

Sijaisperheet nostivat kehityskohtana esiin sen, että sijoituksen alkuvaiheessa voisi pitää läheisverkostokokouksen. Sijaisvanhempien mielestä sen voisi järjestää esimerkiksi perheen sosiaalityöntekijä. Mukana läheisverkostokokouksessa voisi olla sosiaalityön-

tekijä, sijaisperhe, sijaislapsi, sijaislapsen biologiset vanhemmat, isovanhemmat, sisaruksia tai muita sukulaisia. Sijoituksen alkuvaiheessa olisi helpompi kartoittaa keitä läheisiä lapsella on ja miten he voivat olla mukana sijaisperheen arjessa. Lastensuojelulain mukaan (417/2007, 32§) läheisverkoston kartoittaminen onkin sosiaalityöntekijän tehtävä ja se tulisi tehdä heti sijoituksen alkuvaiheessa. Tässä olisikin yksi kehityskohta yhteiskunnalle ja lapsen huostaanotosta/sijoituksesta vastaaville tahoille. Tutkimuksetamme voimme kuitenkin päätellä läheisverkostotyön olevan liki mahdotonta, mikäli lapsen sukulaiset eivät halua pitää yhteyttä lapseen. Tällöin mielestämme lapsille tulisi kehittää uusia verkostoja ja tukea lasta löytämään uusia turvallisia sekä pysyviä ihmissuhteita.

Sijaisperheiden kertoman mukaan läheisverkoston tapaamiset olivat pääasiassa epä säännöllisiä. Lapsen biologiset vanhemmat tai isovanhemmat eivät pysty aina ottamaan lasta tai lapsia sovitusti luokseen ja tapaamiset estyvät usein monenlaisista syistä. Sijaisperheet toivoisivat, että lapsia otettaisiin kylään useammin esimerkiksi lapsen sukulaiset ja muut läheisetkin voisivat olla aktiivisempia tässä asiassa. Haastattelussa kävi ilmi, että sijaislasten läheisverkostot ovat useimmiten lähellä, joten välimatka ei ole esteenä näkemiseen. Sijaisperheet pohtivat, onko läheisverkostolla liian suuri kynnys tulla tapaamaan lasta. Arjessa sijaisperheille olisi todella tärkeää, että sovitusta asioista kuten tapaamisista ja soitoista pidettäisiin kiinni, jotta lapsi ei joutuisi pettymään.

Sijaisperheiden mielestä lapsen rooli ei ole ottaa aina yksipuolisesti yhteyttä läheisverkostoon. Sijaisvanhemmat eivät myöskään halua painostaa lasta pitämään yhteyttä biologisiin vanhempiinsa tai läheisverkostoonsa. Haastattelussa kävi ilmi, että sijaisperheiden mielestä lapsen vastuulla ei ole pitää yhteyttä, vaan aikuisten. Lapsi ei saisi olla vastuussa vanhemmistaan, sillä lapsi ei ole vanhempansa hoitaja eikä kuntouttaja (Hujala ym. 2004, 342). Haastatteluiden analysoinnissa oli kuitenkin tärkeä huomioida se, että sijaisvanhemmat kokivat biologisen läheisverkoston tarvitsevan kannustusta ja tukea yhteydenpitoon lapsen kanssa. Sijaisvanhemmat kokivatkin, että usein he pystyivät tukemaan lapsen ja biologisen suvun yhteydenpitoa. Ketolan (2008, 159) mukaan oleellista sijaisperheen toiminnassa on se, kuinka sijaisvanhemmat kykenevät kohtaamaan ihmisen, laittamaan itsensä likoon erilaisissa tilanteissa sekä vastaanottaa uusia ihmissuhteita. Pohdittavaksi jää silti se, miten lastensuojelun viranomaiset voisivat tässä asiassa tukea paremmin sekä lapsen läheisverkostoa sekä sijaisperhettä.

Lisäksi teimme havainnon kuinka merkityksellistä on, että sijaisperhe kiinnittää huomiota siihen miten kohtaa lapsen läheisverkostoon kuuluvat ihmiset. Sijaisperheet kokivat, että myös heidän esimerkillään ja suhtautumistavallaan on suuri merkitys siihen miten paljon ja millä tavalla lapsen vanhemmat pitävät ja voivat pitää yhteyttä omaan lapseensa. Haastattelemamme sijaisvanhemmat nostivat vuorovaikutuksessa tärkeimmäksi asiaksi kunnioituksen ja aidon kohtaamisen sekä läsnäolon. Johtopäätöksenä voikin todeta, että sijaisvanhemmilla on suuri rooli siinä, kuinka yhteistyö kehittyy lapsen biologisten vanhempien ja muun läheisverkoston kanssa. Sijaisvanhempien tulisikin voida turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa arki vietetään sijaisperheessä ja biologisten vanhempien luokse mennään tapaamaan sinne jääneitä läheisiä (Ketola 2008, 151). Johtopäätöksenä tutkimuksestamme voi pitää sitä, että sijaisvanhemmat saavat tukea biologisten vanhempien kiitoksesta ja positiivisista palautteista sekä biologiset vanhemmat saavat tukea siitä, kun sijaisvanhemmat kannustavat heitä. Molemmin puolinen luottamus auttaa molempia perheitä jaksamaan arjessa ja pääsemään eteenpäin.

Yhteenvetona johtopäätöksistämme voisi pitää sitä, että lasten elämäntilanteet ovat yksilöllisiä jokaisessa sijoituksessa. Samanlaiset keinot ja menetelmät eivät aina sovi jokaiseen tilanteeseen ja sijaisperheillä tulisikin olla tilanneherkkyttä yhteistyössä lasten läheisverkostojen kanssa. Myös jokainen lasta sijoittava sosiaalityöntekijä on yksilö ja läheisverkostotyön alkaminen sekä sen kehittyminen tulisi olla sosiaalityöntekijän vastuulla, vaikka läheisverkostotyön kehittymiseen vaikuttaa suurelta osalta myös sijaisperhe. Lisäksi haastatteluista voisi johtopäätöksenä tehdä sen, että sosiaalityöntekijä voi asettaa lapsen eriarvoiseen asemaan muihin sijaislapsiin nähden, jättäessään läheisverkostotyön tekemättä tai tekemällä sen huonosti. Lapsella tulisi olla oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja saada kuulua biologista sukuunsa ja läheisverkostoonsa. Tulevaisuudessa läheisverkostotyötä tulisi vielä mielestämme arvioida ja kehittää, sillä verkostot ovat jokaisen ihmisen voimavara. Tulevaisuuden perhehoidon, jossa osana on läheisverkostotyötä, tulisikin olla vahvaa ja vaikuttavaa joka on sekä yksilön että yhteiskunnan etu (Ketola 2008 157).

7 POHDINTA

Käymme pohdintaosuudessamme läpi opinnäytetyö prosessimme kulkua ja sen arviointia. Lisäksi pohdimme miten opinnäytetyö on vaikuttanut ammatilliseen kasvuamme ja mitä se on antanut meille. Käsittelemme myös haasteita, joita kohtasimme tehdessämme opinnäytetyötämme. Lopussa käymme läpi tutkimuksen luotettavuutta ja etiikkaa sekä jatkotutkimusaiheita. Pohdimme kaikkia edellä mainittuja asioita kriittisesti, mutta tuomme myös esiin asioiden hyviä sekä myönteisiä puolia.

Opinnäytetyöprosessimme kesti kokonaisuudessaan reilun vuoden ja se lähti käyntiin aiheen ideoinnista joulukuussa 2014. Löysimme helposti ja nopeasti aiheen, joka kiinnosti meitä molempia. Rajattuamme aihe-alueen pohdimme, millä tavalla haluamme opinnäytetyön toteuttaa. Päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska halusimme saada opinnäytetyöhömmä käytännönläheistä tietoa haastattelujen kautta. Laadullinen tutkimus ei ollut meille entuudestaan tuttu asia ja saimme oppia laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta paljon uutta. Tekemämme haastattelut joihin työmme pohjautui, antoivat meille tietoa tulevaan työelämäämme sekä tähän opinnäytetyöhömmä.

7.1 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Keskustelimme opinnäytetyöprosessimme alussa siitä, millä aikataululla haluamme saada opinnäytetyön valmiiksi. Huomasimme kuitenkin pian keväällä, että aikataulut opinnäytetyössämme venyivät useaan otteeseen ja koimmekin ensimmäisenä haasteeksi sen, miten saada neljä sijaisperhettä innostumaan haastateltavaksemme. Alkuperäisen aikataulun mukaan opinnäytetyön olisi pitänyt olla valmis keväällä 2015. Töiden ja aikatauluhaasteiden takia se kuitenkin venyi syksylle 2015. Emme kuitenkaan kokeneet, että opinnäytetyön venyminen olisi haitannut tutkimuksen tekoa tai teorian kirjoittamista vaan päinvastoin monet asiat saivat pitkään hautua mielessämme ja saimme ajan kanssa uusia näkökulmia työhömmä.

Opinnäytetyömme oli suunnitelmallinen sen alusta loppuun asti. Suunnittelimme alussa opinnäytetyömme vaihe vaiheelta läpi ja sitten vasta aloimme toteuttaa tutkimustamme. Lisäksi teimme tarkan tutkimussuunnitelman. Vaikka kaikki suunnitelmamme eivät toteutuneetkaan täysin suunnitellusti, emme lannistuneet tai luovuttaneet matkan varrel-

la. Teimme opinnäytetyötä huolellisesti ja keskityimme myös niiden arvojen toteutumiseen, joihin haluamme kiinnittää huomiota tulevassa työssämme.

Ennen haastatteluita pohdimme pitkään, millä tavalla toteutamme haastattelut ja mitä kysymyksiä kysyisimme sijaisperheeltä. Talven lopussa saimme lopulta muokattua kysymysrungon mieluiseksemme ohjaavan opettajamme avustuksella. Haastattelukysymyksistä tuli mielestämme erittäin tiivis paketti, johon tulisi sisällyttämään kaikki tarvittava tieto tutkimukseemme. Mietimme myös muutamia avoimia kysymyksiä valmiiksi, mikäli joku kysymys ei itsessään aukeaisi sijaisvanhemmille.

Kerroimme sähköpostilla haastateltavilla perheille, että haastattelut voidaan toteuttaa joko koulullamme, heidän kotonaan tai jossain muussa heille sopivassa paikassa. Jokainen haastateltava sijaisperhe halusi kutsua meidät kotiinsa haastattelemaan ja koimme sen itsekin hyvänä tapana toteuttaa haastattelut. Kaikki haastattelut sujuivat suunnitellusti ja kestivät reilun tunnin ajan. Ilmapiiri kaikissa haastatteluissa oli rauhallinen, luottettava ja avoin.

Aloitimme haastattelutilanteet tutustumalla toisiimme ja vaihtamalla kuulumisia. Kerzasimme vielä mihin tarkoitukseen haastatteluaineisto päättyy ja sen, että sijaisperheet pysyvät täysin anonyymeinä tutkimuksessamme. Teimme haastatteluissa selkeän työnjaon, jossa toinen kysyi kysymykset ja toinen piti huolta siitä, että äänitys onnistuu. Lopuksi keskustelimme vielä mieleen tulevista asioista sekä asioista, joista sijaisperheet halusivat kertoa tai kysyä. Sovimme myös, että mikäli tarvitsemme lisätietoa, niin soittamme tai lähetämme sähköpostia sijaisvanhemmille. Pian haastatteluiden jälkeen litte-roimme äänitykset ja tallensimme ne koneelle. Kiinnitimme huomiota haastateltavien perheiden kunnioittamiseen ja siihen, että haastattelumme olisivat mahdollisimman avoimia ja luottamuksellisia. Painotimme työssämme myös sitä, että haastattelu tapahtuisi sijaisperheiden ehdoilla ja muokkasimme omia aikataulumme, jotta saimme ne sopimaan perheiden aikatauluihin. Pidimme haastatteluiden tekemistä kaikista mieluisimpana osuutena opinnäytetyöprosessissa.

Opinnäytetyön kirjoitusvaihe vei eniten aikaa koko opinnäytetyön teossa. Läheisverkostoista on ylipäättään erittäin vähän kirjoitettu ja tutkimuksen tueksi piti etsiä teoriatietoa, joka joko vahvistaisi tutkimuksemme tulosta tai olisi siitä erimieltä. Teoriatietoa lastensuojelusta ja sijaisperheistä löytyi kuitenkin laajasti. Etsimme myös englanninkielisiä

lähteitä aiheesta, mutta koimme niiden löytymisen haasteelliseksi. Teoriatiedon etsinnän ja kirjoituksen lomassa analysoimme litteroituja tekstejä ja pyrimme saamaan syvällistä käsitystä aiheista.

Koko opinnäytetyön toteuttaminen on ollut yksi koko koulutuksen haasteellisimmista tehtävistä. Koimme välillä suurta turhautumista ja motivaation puutetta tehdä opinnäytetyötämme eteenpäin. Kuitenkin nyt jälkikäteen katsottuna koko prosessi on ollut erittäin antoisa ja mielenkiintoinen kokemus, johon on sisältynyt oppimista erittäin paljon. Olemme oppineet paljon sijaisperheen arjesta sekä läheisverkoston merkityksestä. Olimme kuitenkin voineet olla järjestelmällisempiä kirjallisen aineiston keräämisessä sekä raportoinnissa. Tästä huolimatta voimme hyvällä mielin sanoa, että olemme tyytyväisiä työmme tulokseen sekä siihen matkaan ja panostukseen, jonka se vaati.

7.2 Opinnäytetyö osana ammatillisuuttamme

Opinnäytetyömme toimi tärkeänä osana ammatillista kasvuamme kohti sosiaalialan työkenttää. Vaikka olimme molemmat ammattikoulussa tehneet opinnäytetyöt, niin tämä opinnäytetyö oli meille molemmille ensimmäinen näin iso ja vaativa tutkimustyö tähän mennessä. Tutkimus vaati päämäärätietoisuutta, stressin sietämistä sekä ehdotonta tiimityötä. Tulemme näitä kaikkia tarvitsemaan mitä suuremmalla todennäköisyydellä myös tulevassa työssämme. Sosiaalialan työ on usein hektistä ja vaatii stressin sietokykyä sekä taitoa toimia tiimissä tai työparina. Jokainen päivä sosiaali- ja terveystalalla on erilainen, niin kuin meidän opinnäytetyömme vaiheetkin. Opimme opinnäytetyöprosessin aikana virallisessa tekstissä vaadittavia kirjoitustaitoja, lähdeviittausten merkitsemistä sekä perustietoa laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta. Näitä taitoja voimme hyödyntää tulevassa työssämme.

Koska teimme opinnäytetyömme yhdessä, parityöskentely opetti meille yhteistyötaitoja. Parityöskentelymme vahvistui prosessin edetessä ja opimme paljon toisiltamme. Parityöskentely ja yhteistyötaidot ovat tärkeässä roolissa myös tulevassa työelämässä. Koimme haastattelutilanteissa vahvuudeksi sen, että meitä oli kaksi, vaikka usein meillä olikin erilaisia mielipiteitä asioista. Pystyimme paremmin olemaan läsnä tilanteessa, kun vain toinen kysyi kysymyksiä ja toinen piti huolta nauhoittamisesta. Saimme laajempaa näkökulmaa opinnäytetyöhön, koska katsomme asioista kuitenkin eritavalla ja

kiinnitämme huomiota eri asioihin. Kaiken kaikkiaan koimme parityöskentelyn vahvuutena opinnäytetyöprosessissamme.

Pääsimme myös toteuttamaan moniammatillisuutta osana opinnäytetyötämme. Teimme yhteistyötä paitsi Luotsin sosiaalityöntekijän kanssa, myös sijaisperheissä olevien lähihoitajien, sosionomien ja muiden ammattiryhmien kanssa. Saimme useammassa perheessä lopuksi keskustella laajemmalti lastensuojelun nykytilasta ja sijaisperheen arjen asioista, jotka eivät suoranaisesti liittyneet työhömmme, mutta olivat oppimisen ja ammatillisen kasvun kannalta erittäin mielenkiintoisia asioita. Tulemme kohtamaan työelämässämme moniammatillisuutta, sillä sosiaali- ja terveysala on täynnä eri ammattiryhmien yhteistyötä ja ajattelemme sen olevan työn rikkaus.

Lisäksi oli mielenkiintoista nähdä miten samanlaisia vastauksia sijaisperheet antoivat moniin kysymyksiin, vaikka sijaisperheiden työhistoria ja elämänvaiheet olivatkin täysin erilaisia. Havainnoimme myös miten samankaltaisia ajatuksia sijaisperheillä oli kuin meillä. Tämä saattoi osaksi tuoda rentoa tunnelmaa ja avoimuutta haastatteluihimme. Sijaisperheet toivat avoimesti sekä negatiivisia, että positiivisia kokemuksia esiin haastatteluissa, joka on merkki haastatteluiden onnistumisesta sekä luottamuksellisuudesta. Hienoa oli myös nähdä, että sijaisperheet nauttivat omasta työstä, joka onkin erittäin tärkeää oman hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus ja etiikka

Etiikka, moraalit ja arvot ovat tärkeä sekä väistämätön osa sosiaalityötä ja jokaisen ihmisen elämää. Eettisyys ohjaa ihmisen toimintaa ja vaikuttaa valintoihin, joita teemme. Eettinen ajattelu on kykyä pohtia omien ja yhteisön arvojen mukaan sitä mikä on tilanteessa oikein ja mikä väärin. Tutkimuksessa eettisyys auttaa konkreettisten ratkaisuiden muodostamisessa ja ohjaa valintojen tekemistä. (Banks 2006, 11; Kuula 2006, 21.) Tutkijan eettinen toiminta vaikuttaa myös oleellisesti tutkimuksen laatuun. Laadullinen tutkimus on onnistuneena eettisesti kestävä. Tällöin tutkijan eettiset ratkaisut ja tutkimuksen uskottavuus ovat rinnakkain tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 132.)

Eettisyys ja luotettavuus kulkivat opinnäytetyöprosessimme mukana alusta loppuun asti. Keskeisiksi arvoiksi työssämme nousivat lapsen etu ja sijaisvanhempien osallisuus. Halusimme panostaa erityisesti haastattelutilanteen aitoon läsnäoloon, vuorovaikutukseen ja siinä vallitsevaan avoimeen ilmapiiriin. Pyrimme luomaan tilanteen rennoksi ja luottamukselliseksi, jotta sijaisperheiden olisi helpompi jakaa kokemuksiaan meidän kanssamme. Lapsen etua pohdimme tutkimuksessamme monipuolisesti. Avaamme tutkimuksessamme sen mitä oikeuksia sijoitetulla lapsella on. Opinnäytetyötämme ohjasivat myös omat arvomme, joita ovat kunnioitus ja tasa-arvo. Mielestämme jokainen ihminen on oikeutettu kunnioittavaan kohteluun tasa-arvoisena yksilönä yhteiskunnassa.

Opinnäytetyöprosessin aloitimme tutkimussuunnitelman kirjoittamisella. Muodostimme tutkimuskysymyksemme niin, etteivät ne sisällä ennakko-oletuksia tutkittavasta aiheesta. Kiinnitimme huomiota myös siihen, ettei tutkimuksemme loukkaisi ketään. Valmiin tutkimussuunnitelman avulla haimme tutkimuslupaa Tampereen kaupungilta. Yhteistyökumppanimme Luotsista luki tutkimussuunnitelman ja antoi siitä muutamia kommentteja. Luotsin avulla tavoitimme tutkimukseemme sopivia sijaisperheitä. Haastateltavat sijaisperheet osallistuivat vapaaehtoisesti tutkimukseemme ja pysyivät täysin nimettöminä opinnäytetyössämme. Litterointi vaiheessa numeroimme sijaisvanhemmat tunnistamattomiksi ja käytimme näitä numeroiteja tulosten esittelyissä olevissa sitaateissa.

Mielestämme oli tärkeää, että haastateltavilla perheillä oli riittävä tieto opinnäytetyötämme ennen kuin he tulivat mukaan opinnäytetyöhömmme. Käsittelimme saadun haastatteluaineiston luottamuksellisesti ja kunnioitimme salassapitovelvollisuutta. Haastateltavien perheiden yksityisyyttä suojasimme niin, ettemme kirjoittaneet heidän nimiään ylös muistiinpanoihimme. Opinnäytetyössämme ei ole haastateltujen sijaisvanhempien nimiä tai kotikuntia esillä, vaan mainitsimme ainoastaan sen, että kaikki haastateltavat sijaisperheet olivat Pirkanmaalaisia. Säilytimme haastatteluaineistoa asianmukaisesti ja hävitimme sen lopuksi, kun saimme opinnäytetyömme valmiiksi. Sijaisvanhemmat pysyvät anonyymeina koko opinnäytetyöprosessimme ajan.

Otantomme tähän tutkimukseen oli jokseenkin pieni, mutta mielestämme saimme neljältä sijaisperheeltä riittävästi aineistoa työhömmme. Toisaalta jos nyt tekisimme opinnäytetyön alusta, pohtisimme tätä vielä tarkemmin. Haastattelut olivat kuitenkin varsin laajoja eikä kvalitatiivisessa tutkimuksessa otannon tarvitse olla iso. Mielestämme saimme

sijaisperheiden näkökulmaa hyvin esiin neljän haastattelun kautta. Opinnäytetyötämme lukiessa on hyvä pitää mielessä, että haastatteluaineisto on sijaisperheiden henkilökohtaisista kokemuksista käsin, eikä sitä voi yleistää jokaisen perheen kohdalla. Otannan ollessa neljä perhettä ei tutkimustulosta voi yleistää pitäväksi tutkimustulokseksi Suomessa tai edes Pirkanmaalla. Nämä haastattelut antoivat kokemustietoa neljän Pirkanmaalaisen sijaisperheen tuntemuksista ja elämyksistä käsin. Lisäksi haastetta tutkimuksiin sekä haastatteluihin tuo se, että haastateltavat saattavat antaa positiivisempia vastauksia tutkimuskysymyksiin, kuin mitä todellisuus voi olla. Pohdimme lisäksi myös sitä, että otokseemme saattoi valikoitua juuri tietynlaisia yhteistyöhaluisia ja läheisverkostotyöstä tietäviä perheitä, sillä perheet saivat itse ilmoittaa halukkuutensa osallistua tutkimukseemme.

Pyrkimyksenä oli, että opinnäytetyömme on rehellinen, perusteellinen ja avoin kuvaus koko prosessistamme. Toimme työssämme esiin asioiden kehitettäviä puolia vahvuuksien lisäksi. Myös oma kriittinen sekä tutkiva otteemme tuo opinnäytetyömme lukijalle luotettavuutta tutkimustamme kohtaan. Haluamme analysoida ja tuoda tutkimuksemme tulokset avoimesti esille eri osapuolille niitä muuntelematta. Käytimme kunnolla aikaa siihen, että analysoimme haastatteluaineistomme huolellisesti ja nostimme sieltä esiin vain opinnäytetyömme kannalta merkitykselliset seikat. Kiinnitimme opinnäytetyösämme huomiota luotettavuuteen niin, että teimme lähdeviittaukset huolellisesti ja valitsimme lähteemme kriittisesti. Käsitämme myös, että lähteiden määrää tärkeämpää on niiden laatu. Lähteiden tulisi olla luotettavuuden kannalta tuoreita ja faktatietoa.

7.4 Jatkotutkimusaiheita ja kiitokset

Mahdollisia jatkotutkimusaiheita sijaisperheisiin liittyen löytyy valtavasti. Yhtenä jatkotutkimusideana haluaisimme nostaa esiin sen, miten sijaisperheitä voisi tukea paremmin heidän haastavassa työssään lastensuojelun työkentällä. Haastatteluista tehdessämme havainnoimme, että sijaisperheet tarvitsevat ja haluavat enemmän tukea arkeensa. Se miten käytännössä yhteiskunta voisi tukea enemmän sijaisperheitä, tulisi mielestämme selvittää sijaisperheiltä kysymällä ja sijaisperheiden tarpeita kuunnellen. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää mitkä asiat auttavat sijaisperhettä jaksamaan arjessa ja mitkä asiat ovat haasteellisimpia sijaisperheenä toimimisessa. Mielestämme on yhteiskunnan tehtävä ja vastuu tukea sijaisperheitä heidän tärkeässä tehtävässään.

Parhaassa tapauksessa opinnäytetyömme on hyödyksi niin, että se tuo lisää tietoa lastensuojelun kentällä työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, sijaisperheille sekä sijoitettujen lasten vanhemmille ja läheisille. Lisäksi toivomme, että sijaisperheet ymmärtävät kuinka iso rooli heillä on sijaislapsen ja läheisverkoston vuorovaikutuksen mahdollistajina. Huomioimme myös, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuu olisi tukea läheisverkoston pysymistä lapsen elämässä. Valmiista tutkimuksestamme saa ideoita siihen miten läheisverkostotyötä sijaisperheissä voisi lähteä kehittämään. Haluamme tutkimuksellamme tehdä näkyväksi läheisten vuorovaikutussuhteiden merkitystä lapselle ja tuoda sijaisperheiden ääntä kuuluviin yhteiskunnassa.

Lopuksi haluamme kiittää opinnäytetyötämme tukeneita Tampereen ammattikorkeakoulun opettajia, jotka auttoivat opinnäytetyön suunnittelussa sekä toteuttamisessa. Erityiskiitoksen haluamme myös sanoa sijaisperheille, jotka päästivät meidät kotiinsa ja antoivat haastatella tähän opinnäytetyöhön. Saimme valtavasti hyödyllistä tietoa opinnäytetyöhömmme haastatteleamalla teitä ja haastattelut olivat erittäin antoisia meille. Lisäksi haluamme kiittää Tampereen kaupungin Asiakasohjaus Luotsia, jonka avulla saimme haastateltavaksi Pirkanmaalaisia sijaisperheitä.

LÄHTEET

Banks, S. 2006. Ethics and values in social work. 3 painos. New York: Palgrave Macmillan.

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. Tampere: Juvenes Print.

Heino, T. 2002. Läheisneuvonpito – uusi sosiaalityön menetelmä. 1. Lisäpainos. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hämeenammattikorkeakoulu. Laadullisen aineiston analyysi. Luettu 21.11.2015. http://www.hamk.fi/verkostot/kudos/tutkivatoiminta/Documents/HAMK_11_Analyysit_osa_II.pdf

Hujala, A. Puonti, A. & Saarnio, T. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännönopas. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä, miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Ketola J. 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin, perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ketola, J. 2008. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS- kustannus.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka, aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Gummerrus kirjapaino Oy.

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa.

Lastensuojelu 2013. 2015. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 8.11.2015. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. 2015. lapsen oikeudet sijaishuollossa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 11.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-oikeudet-sijaishuollossa>

Lastensuojelun käsikirja. 2015. lastensuojelun arvot ja periaatteet. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 4.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Lastensuojelun käsikirja. 2015. mitä on lastensuojelu? Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 15.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelulain%20tarkoitus>

- Lastensuojelun käsikirja. 2015. perhehoito. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 1.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>
- Lastensuojelun käsikirja. 2015. sijaishuollon muodot. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 6.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>
- Lastensuojelun käsikirja. 2015. sijaishuolto. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 8.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>
- Lastensuojelun keskusliitto. 2015. Lastensuojelun perusta. Luettu 10.10.2015. <http://www.lastensuojelu.info/fi/lastensuojelun-perusta.html>
- Maaseudun tulevaisuus. 2015. Läheisverkosto on lapsen tuki. Luettu 11.10.2015. <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mielipiteet/lukijalta/laheisverkosto-on-lapsen-tuki-1.82164>
- Malinen, K. Lämsä, T. & Rönkö, A. 2009. Perhe-elämänpaletti, vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä. Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Perhehoito laitoshoidtoa edullisempää. 2013. Helsingin Sanomat. Luettu 27.11.2015. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1380149420700>
- Perhehoitoliitto. 2015. Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet. Luettu 11.09.2015. http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret/perhehoidon_vahvuudet
- Perhehoitoliitto. 2015. Lastensuojelun perhehoito. Luettu 19.09.2015. <http://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus>
- Pesäpuu. 2015. Pieni opas lasten ja nuorten läheisille. Luettu 6.11.2015. http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/materiaalit/lapsia_lahella_opas_web.pdf
- Pesäpuu. 2015. Sijaishuollon peruspilarit. Luettu 7.11.2015. <http://www.pesapuu.fi/piilosivut/sijaisvanhempientuki/sijaishuollonperuspilarit/>
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. 1. Painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa, Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Tampereen kaupunki 2015 Sijaisperheet. Luettu 29.10.2015. <http://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/sijaisperheeksi/sijaisperheet.html>

Tampereen kaupunki. 2014. Ammatilliseksi sijaisperheeksi? Luettu 9.10.2015.
<http://www.tampere.fi/tampereinfo/ajankohtaista/DvzXefow8.html>

Tampereen kaupunki. 2015. Perhehoito. Luettu 30.10.2015.
<http://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/sijaishuolto/perhehoito.html>

Tilastokeskus. Perhe. Luettu 21.11.2015.
<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>

Voikukkia. 2015. Läheisten keinot tukea lasta. Luettu 7.11.2015.
<http://www.voikukkia.fi/tietoa/tuki/laheisten-keinot-tukea-lasta>

LIITTEET

Liite 1.Saatekirje

TAMPERE 13.02.2015

HEI SIJAISVANHEMMAT

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Tampereen ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyössämme tutkimme sitä, kuinka sijaislapsen läheisverkostot vaikuttavat sijaisperheen arkeen. Otamme opinnäytetyössämme tukevan sekä kehittävän näkökulman läheisverkostoihin ja haluamme selvittää minkälaisia sijoitusta tukevia vaikutuksia lapsen läheisverkostolla voi olla sijaisperheen elämään.

Opinnäytetyömme tavoitteet ovat tuoda näkyviin sijaisvanhempien kokemuksia läheisverkostojen merkityksestä ja mahdollisesti löytää hyviä käytänteitä sekä tietoa läheisverkoston mukaan ottamiseksi ja niiden tukemiseksi. Tätä kautta haluamme tuoda työhömmme kehittävää näkökulmaa.

Pyrimme opinnäytetyössämme saamaan sijaisvanhempien ääntä kuuluviin yhteiskunnassa ja lisäämään tietoa siitä miten läheisverkostoa voisi ottaa enemmän mukaan sijaisperheen arkeen. Toteutamme opinnäytetyömme haastatteluina, johon kutsumme teidät osallistumaan. Osallistuminen merkitsee yhteen haastattelukertaan osallistumista. Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastattelu kestää noin tunnin ajan.

Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen tutkimuslupa Tampereen kaupungilta ja teemme yhteistyötä asiakasohjaus Luotsin kanssa. Haastattelu äänitetään, jotta voimme keskittyä haastatteluun ja se on helppo kirjoittaa puhtaaksi. Haastatteluäänitteet poistetaan puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen. Haastatteluaineistoa julkaistaan ainoastaan opinnäytetyössämme eikä yksittäinen haastateltava ole siitä tunnistettavissa. Haastatteluaineisto käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Kaikki haastatteluaineisto hävitetään analysoinnin jälkeen.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii lehtorimme Tapio Salomäki Tampereen ammattikorkeakoulusta (puh. +358 50 311 9719).

Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Internetissä osoitteessa www.theseus.fi

Mikäli lähette mukaan haastateltaviksi opinnäytetyöhömmе, pyydämme teitä ilmoittamaan sen jompaankumpaan sähköpostiosoitteeseen. Haastatteluun lähtevien kanssa sovimme erikseen haastattelupaikan ja toimitamme etukäteen haastattelukysymykset. Haastattelu voidaan toteuttaa joko Tampereen ammattikorkeakoululla, kotonanne tai jossakin itse valitsemassanne paikassa.

Jos haluatte kysyä meiltä jotain tai olla meihin yhteydessä, meidät tavoittaa parhaiten sähköpostitse.

tiia-maria.kettunen@soc.tamk.fi

laura.keskinen@soc.tamk.fi

Ystävällisin terveisin Tiia Kettunen ja Laura Keskinen

Liite 2. Haastattelurunko

Haastattelukysymykset:

1. Keitä sijaisperheeseen kuuluu?
2. Kauanko olette olleet sijaisperhe?
3. Millaista on perheenne arki?
4. Keitä sijaislapsen läheisverkostoon kuuluu?
5. Miten sijaislapsen läheisverkostot tukevat tällä hetkellä perheenne arkea?
6. Miten läheisverkostot voisivat tukea enemmän sijaisperheen arkea?
7. Miten läheisverkostotyön syntymistä voisi tukea?
8. Millä tavalla läheisverkosto tukee sijaisperhettä sijoituksen alkuvaiheessa?
9. Millä tavalla voisi ylläpitää läheisverkoston pysymistä lapsen elämässä?

Liite 3 Läheisverkoston kartoittamiseen käytettävä lomake

Sinun ve kostokarttasi

Piirrä alla olevaan ympyrään itsellesi tärkeät ihmiset. On tärkeää, että myös rasittavalla tavalla merkittävät ihmiset tulevat kartalle. Kirjoita aluksi oma nimesi pienen ympyrän sisälle ja aloita sitten tärkeimpien ihmisten lisääminen kartalle. Mitä lähemäs itseäsi piirrät ihmisen, sitä voimakkaampi suhde sinulla on häneen.

